

terre inueniat venale p tanto vel tanto precio. Et multociens talia statuta sunt confirmata iuramento. An sit obseruanda? Rñ. fm Donal. q. bñdōi statuta et iuramenta sunt illicita et nō obseruanda. cum etiā circūscripto statuto vel iuramento; talia obseruare vel facere intēde corrupta; illicitū sit. Et hoc videt rōnabile. Secus aut si aliqua bona intentiōe. et ad bonū reipublice; vtputa. habēt vna valde debilia et corruptiōi obnoxia. q. longo tpe seruari nō pñt. Et si vna aliunde portarent. sua vna vendi non possent. et sic terra illa graue damnū incurreret.

De. Quid ē ius. quid

Rigor: quid equitas: et quid dispensatio? Rñ. fm Tho. ius est ars boni et equi: cuius merito quis nos sacerdotes appellat. i. sacrorū pceptorū ministros. Rigor: vō est excessus vel austeritas iuris. aliquoties ad terrorem scriptus. qui quidē nō est seruandus: nisi vbi timet ne petriū reducat ad alios p exemplū: vt in. c. sed illud. xlv. di. Quisq. tñ rigor idem est qd subtilitas iuris. et seruandus est. extra de resti. spoli. in lris. Equitas vō est mediū inter rigore et dispensationē. Et sic diffinit. Equitas ē iusticia: dulcore misericōdie tēperata. Quid sit dispensatio dictū est s. Dispensatio. de hac materia vide s. Iudex. j. vbi determinat. An iudex debeat sequi ius: an equitatē.

Utrum ea q. contra ius fiunt valeant? Rñ. fm Panoz. in. c. in noie dñi. de testi. distinguēdo. aut dispositio nō est penalit: aut sic. Si nō. regulariter actus est nullus: vt in regula q. cōtra ius. et in. l. nō dubium. l. de legi. Et hoc intellige qñ lex habet p petuā cām p̄hibitōis. i. rō p̄hibendi est ppetua. Secus si tpalis. de hoc vide s. Impedimentū. xvj. et in. c. vides. x. di. et ibi bona glo. Aut dispositio est penalit. Et hic est maxima difficultas. Quidā dixerunt q. p appositionē pene sustinet actus. q. lex nō videt tunc simpliciter p̄hibere. sed vltra p̄cessit apponendo penā. Hoc verum: nisi lex inducat vltra penā actus nullitatem: vt in. l. iubemus. l. de sa. san. eccl. et in. c. q. p̄ter. de elec. hec tñ opinio nō videt placere Bar. in. l. p̄tor. ff. de no. ope. nun. allegat. d. l. iubemus. et multa iura q. vltra penā inducunt nullitatē actus. Sed certe posset rīderi q. in illis iuribus lex nō fuit cōtenta pena extrinseca: sed etiam voluit inducere nullitatē actus. Panoz. tñ aliquatiter limitat predicta: dicens q. non semp̄ ex non obseruantia legis inducitur nullitas ipso iure. sed quandoq. p̄stat causam irritandi. quandoq. vō ipso facto irritat. Scire enim debes q. quandoq. lex iubet aliquam solennitatem adhiberi tempore cōtractus. et tunc si aliter fiat. actus est nullus ipso iure: vt in. c. sine exceptione. xij. q. ij. et in. d. l. non dubium. et c. auditis. de elec. et l. de testa. hac consultiſsima. Quandoq. lex iubet aliquam solennitatem adhiberi post contractum vel alium actum perfectum. et tunc si illa solennitas non interuenit. nō inducitur actus nullitatis ipso iure. sed non valet in effectum. quia debet annullari nisi aliud expresse caueretur in dispositione. Et hoc videt probari in. l. vniuersa. l. de preci. unpera. offe. Donec exem

plum: statutum dicit de quolibet contractu soluaē gabella decem solidis p libra. certe si non soluitur cōtractus remanet validus: licet possit annullari: Quod pcedit etiā si lex dicat. als nō valeat. Debet enī intelligi non valeat. sed in effectum: vt in. d. l. vniuersa. Secus si diceret: nō valeat ipso iure. vel ipso facto.

Legare. Quid si lega-

Legare. Quid si legator legauit rem alienam? Rñ. Panoz. in. c. filius. de testa. dicit q. aut quis legat rem alienam in qua habet aliquod ius. Et in dubio videtur solum ius legare. quod habet in re. Et sic non debetur extimatio totius rei: vt in. l. serui electione. de le. j. Idem si testator: putabat aliqd ius habere in ea re: quod tamen extinguebat morte: vt in. l. vxor. patrui. fm vnum intellectus. l. de le. Et per hoc posset attentari q. si testator legauit rem alienam sibi pignoratam: videatur legasse ius pignoris quod habebat in re. Aut legat rem sibi et alteri cōmunem. et tunc videt legare partem suam tñ. licet dixerit rem meam: vt in. d. l. serui. Et hoc verum. nisi testator: dixisset. lego totam rem vlt. verba similia. quia tunc debetur extimatio totius: vt Iulianus. de le. iij. Et nota Bar. in. l. cum alienā. l. de leg. Aut legat rem omnino alienam. Et tūc aut est heredis. et tunc omnino debetur. nec sufficit dare extimationem. quia testator potest legare rem heredis sicut p̄p̄riā: vt est p̄lcer text. in. l. vnū ex familia. §. si rem. ff. de leg. ij. Aut legat rem alterius q. heredis. Et tunc aut scienter. et debetur illa res vel eius extimatio: vt. d. l. cum alienam. Dum nō sit talis res cui cōmerciū possit haberi: als inutile est legatum: puta. si legatur res sacra: vel res principis. l. apud inl. in si. ff. de le. j. Si vō legauit ignoranter: tunc aut extraneo: et non valet legatum. d. l. cum alienam. Aut coniuncte persone. cui als fuisset relicturus. etiā si scinisset. rem alienā: debet extimatio. d. l. cum alienam.

Et ex predictis soluitur questio que nunc de facto accidit. Quedam mulier legauit quandam vestem alienam. scilicet loceri cuiusdam monasterio p salute anime sue. An valeat? Et dicendum est per predicta q. sic. Nec obstat dictū. c. filius. quia licet ibi ponantur plures lecture. tamen illa Innocen. est verior: et communior: vt intelligatur tex. quando filius legat rē ecclesie alteri ecclesie. Secus quando legaret in pios vsus rem alienam. que non esset alicuius ecclesie: vt in casu nostro. Et hunc intellectum tenet Glo. in. c. si episcopus. xij. q. v. vbi Archi. videtur dicere q. i hoc casu legatarius poterit agere ad extimationem. Et q. saltem debeat extimatio et valeat legatum: tenent cōiter doctores in d. l. cum alienam.

An autem hoc habeat locum in foro canonico et anime? Panormitanus in dicto. c. filius. dicit. q. communiter doctores tenent q. sic. licet ipse teneat contrarium. Sed ex quo ipse dicit. q. communiter doctores alia tenent opinionem. et ideo videtur tenenda: prefertim quando cōstat de mente defuncti: puta. quia sciebat dispositionem iuris civilis: cc. iij.

Legare

quia pinde est: ac si legasset rem illam. si emi potuisset: vel saltem extimationem.

Pone. Quidam legauit fratribus: predicatoribus. **L.** si eum sepelirent in ecclesia sua. ille occidit seipsum: vel est repertus excommunicatus. ita qd non potest sepeliri in sacro. **An** fratres debeant habere legatum: licet eum non sepeliant? **Rñ.** **Bar.** in. l. miles. ff. de adul. refert **Di.** determinasse qd sic. per. d. l. miles. in. s. ream. cum facto defuncti et culpa acciderit hoc. **Nec** obstat. qd non sit impleta conditio sub qua legatum est relictum. quia illa est conditio impossibilis que legatus non viciat: vt. l. obtinuit. ff. de condi. et de.

Pone. testator legat mihi. x. si faciam vnum altare in capella sancti Bernardini. ego antea illud feceram mei contemplatione: an consequar legatum? **Rñ.** dicit quidam qd non per text. expressum in. l. conditionum. ff. de condi. et demon. **Et** hoc videt tenere **Bar.** ibi. vbi dicit qd ad actionem consequendam non sufficit aliquid fieri fato. et videt esse text. ibi. in. fi. vbi dicitur. **Nam** si fato fecerit. non videtur obtemperasse voluntati. sed ad penam euitandam. dicit **Bar.** de mente **Dy.** qd non refert qualiter fiat: vt. l. ea quidem. si man. ita fue. alie. **Et** nota hanc distinctionem **Bar.** que facit ad multa. **Et** vide supra in. c. **Emphiteosis.** in. fi. de pictura fienda per heredem. et ibi soluitur illa questio quo ad penam incurrendam. hic autem loquimur quo ad actionem consequendam. **Et** sic nulla est contrarietas hic et ibi.

Pone. Quidam parochianus ecclesie sancti Petri reliquit simpliciter ecclesie sancti Petri decem. **Sunt** in ciuitate alie ecclesie sub eodem vocabulo. **Cui** dabitur tale legatum? **Rñ.** fm **Panoz.** in. c. indicante. de testa. qd in dubio dabitur non ecclesie pauperiori. sed ecclesie parochiali: quia de illa in dubio videtur sensisse. **Si** autem testator dicat relinquo ecclesie sancte Marie: et ecclesia sua parochialis non vocaretur ecclesia sancte Marie. et in illa ciuitate essent multe ecclesie sub illo vocabulo. tunc fm **Doct.** dabitur ecclesie pauperiori. **Sed** dubium est quando monasteria sunt equalia. **Dic** fm communioem opinionem qd dabitur episcopo: vt ipse distribuatur: vel gratificet alteri. **Si** vero quis simpliciter relinquit ecclesie. vt faciunt rustici. **Dic** qd dabitur ecclesie parochiali testatoris. eadem ratione.

Quid autem si testator legauit vnum calicem: vel vnam planetam ecclesie sancte marie. **An** dabitur de meliori: puta. de argento. **An** de stagno et. **Rñ.** fm **Panoz.** vbi supra qd in legat. ad pias causas generaliter factis: illud quod est melius dabitur fauore pie cause. p hoc est text. notabilis. et ibi **Bar.** to. in. l. ticia. s. seia. ff. de auro et argen. q. le. **Ex** quo decidit ibi **Bar.** qd si testator legauit ecclesie calicem. intelligitur de argento. **Si** reliquit planetam intelligitur de serico. et sic de similibus. **Item** dicit **Bartolus** se vidisse defacto qd quidam reliquerat fieri in quadam capella figuram christi. cum apostolis. **Certe** debet intelligi cum duodecim apostolis.

Pone. Quidam legauit filie sue nupte. **L.** pro

singulo anno. pro vestimentis et huiusmodi. que filia stetit per annos quatuor. qd non induit se. nec pecuniam ipsam a fratribus petijt. **An** possit petere pecuniam dictorum annorum preteritorum? **Rñ.** dicit quidam qd non. arg. l. quidam. ff. de vsufru. leg.

Quid autem si legatarius moritur ante legatum? **Rñ.** qd legatum deficit et remanebit heredibus legantis. **Sed** si moreretur post mortem testantis. sed anteqm heres adijisset hereditatem. quia tunc debetur heredibus legatarij. l. vnica. s. sed et manifestet. **L.** de cadu. tol.

Verbum relinquo. additum vniuersitati bonorum trahitur ad institutionem. **Et** hoc quando nullus alius heres est institutus. **Et** hoc voluit glo. notabilis in. l. bis verbis. in principio. ff. de hered. insti. et ibi **Bar.** **Sed** vbi verbum relinquo. vel lego. sit adiectum certe rei. tunc enim nunq trahitur ad institutionem. l. cogi. s. et generaliter. ff. ad trebel.

Pone statuto cauetur qd de quolibet legato pro libra debeat legatarius soluere. vnum sol. et tali legato est iniunctum certum onus. nunquid ratione iniuncti oneris debeat solui gabella? **Dic** qd legatum finit cum onere relictum: vt tato minus teneatur soluere quanta est extimatio oneris iniuncti. **Et** ita videtur voluisse **Dy.** et **Bald.** per. l. sed si hoc. ff. de condi. et demon. **Et** sic facit contra gabellarios. quibus debentur quatuor sol. pro sacco frumenti vt non debeat solui de eo quod recipit molendinarius p molitura. licet sit consuetudo in contrarium.

Vtrum legata domo: veniat hortus vel area? **Rñ.** **Panoz.** in. c. **Raynucius.** de testa. dicit qd appellatio domus non venit hortus vel area: nisi qm sunt coniuncta de hoc. c. sancitum de cens. qd ibi ponunt vt diuersa.

Vtrum legatis aliquibus rebus. et postea venditis per testatorem: teneatur heres? **Rñ.** dicitur qd sic. nisi vendendo testator habuerit animum adimendi legatum: vt in. l. de lega. s. si rem. **Et** in dubio probabit heres voluntatem defuncti esse mutatam: vt notat **Glo.** in dicto. s. si rem. **Item** dicitur si rem legataz pignori tradidit. qd nisi habuerit animum adimendi legatum. tenet heres eam redimere. et legatario tradere dicta. in. l. si. sed et si rem.

Quid autem valeat vxori legatum. quo ei legatur sua dos? **Rñ.** **Astēn.** libro. iij. tit. xij. dicit qd tale legatum est sibi vtile. etiam si nihil ultra dotez ei reliquerit testator. quia plenior est actio ex legato qd de dote in. l. dele. s. **Et** si vxori. quia vt ibi dicit glo. legatum statim debetur. dos vero si consistat in mobilibus debetur post annum et. **Item** de dote agitur in quantum potest facere vir: vel alius heres iuus. **De** legato vero in solidum: nisi obstat falcidia: vel beneficium inuentarij. **Item** valet. quia non habebit probare dotem fuisse tante quantitatē. si exprimat. alis sic. **L.** de falsa causa adiecta. l. iij.

Vtrum legatis vestibus vxoris. veniant aurea

vel argentea ornamenta dictarum vestium: videtur q non. quia accessoria preciosa: suo principali non veniunt. Aud. autem ro. tenet q veniat etiam preciosa: et accedunt principali: vt. l. et si non sunt. §. perueniamus. ff. de auro et ar. le. Et Bartolus in. l. ij. ff. de pecu. le. dicit Glo. ibi esse falsam. q vult q accessoria preciosa non extinguantur destructo principali.

An autem legans creditor suo indubio videatur legasse animo compensandi? Rñ. Panorm. in c. officij. de testa. dicit q sic. per. l. si cum dote. §. si pater. ff. so. matri. vbi dicitur q si pater tenebatur dote dare filie. et reliquit aliquid filie in testamento. non potest filia petere legatum integrum et repetere dote. quia videtur testator legasse animo compensandi cum dote debita. Et Bartolus et doctores moderni in dicto. §. si pater. limitant hoc verum: quando relictum sit per debitorem necessarium. qui ex necessitate iuris tenetur ad debitum. Secus quando sit per debitorem voluntarium: qui ex voluntate sua obligauit se ad debitum. Nam hoc casu non videtur factum animo compensandi: nisi sit expressum: vt in dicto. c. officij. vbi legatum episcopo simpliciter factum: non minuit portionem sibi debitam ex relictis factis ecclesijs. Licet Panorm. ibi dicat q testator non est debitor episcopi: nec necessarius nec voluntarius. qz portio debetur episcopo. non a testatore. sed ab ecclesijs. quibus factum est relictum. vnde si testator aliquid reliquit simpliciter episcopo: non potest dici q reliquerit animo compensandi cum debito cum ipse non sit debitor episcopi. Oportet ergo q apponat modum in legato. si vult compensationem fieri vt eps sit contentus illa portione. Et hoc vult singulariter. d. c. officij. qd nota.

Utrum minor prodigus: vel furiosus intrans religionem possit legare: vel testari: vel aliter de bonis suis disponere. etiam sine auctoritate curatoris. Rñ. Panorm. in. c. in presentia. de probat. dicit fm communiter docto. q sic dummodo tempore dispositionis et ingressus non sit furiosus. Et hoc aperte sentit Jo. an. ibi. quia in istis spiritalibus. non curamus de patria vel curatoris auctoritate: vt in. c. si annum. de iudi. li. vj.

Sed dubitatur de filiofa. Cy. in autentica. ingressi. q. de sa. san. eccle. dicit q de bonis castrensis vel quasi. non est dubium. nec de profecticijs quia illa sunt patris. Dubium ergo remanet in bonis aduenticijs. Panorm. ibi putat q de bonis aduentibus ingresso. q illa indistincte acquiruntur monasterio. Tum: quia amplius non est filius in potestate patris. et sic non acquiruntur usufructus patri. tum quia clerici et persone religiose sunt privilegiati super bonis aduenticijs. ita vt plenam habeant ipsorum administrationem. ita quod est laicis aduenticijs: clericis reputatur castrense: vel quasi. Et hac ratione. forte idem dici potest de bonis acquisitis prius: vt statim per ingressum gaudeant illo privilegio. de hoc vide vide s. Clericus. iij. et Donatio. j.

Quid autem de legatis: que fiunt mendicanti-

bus: maxime minoribus: puta. Fratres minores non possunt habere annuos redditus per demen. ex. iij. §. cum q annui redditus. de ver. sig. Quidam indirecte relinquunt hospitalibus: aut collegijs terrarum cum onere qz omni anno dent duas petias panis. vel huiusmodi fratribus montis. An fratres minores possint recipere? Rñ. Panorm. in dicto. c. in presentia. et in. c. nimis praua. de ex. pre. dicit. q talia legata non valent: quia esset habere quandam proprietatem. Et tot possent esse annui redditus. q non oporteret eos mendicare. qd esset contra eorum regulam. Predicatores tamen non sunt incapaces ex eorum regula. sed ex constitutionibus.

Quid autem de annuatijs perpetuis: an liceat mendicantibus recipere? Rñ. fm de. de palu. in epistola ad magistrum ordinis. qz sicut non est contra ordinem. Immo de ordine recipere quotidianas elemosynas. ita etiam annuatijs perpetua. nec hoc est habere redditus in recipiendo gratis. et in petendo extra iudicium. nec in hoc est necessaria dispensatio. sicut nec in quotidie mendicando. Sed repetere ea in iudicio tanqz redditus sibi debitos. non licet absqz dispensatione. que dispensatio fieri non debet. nec illud dissimulari. nisi ex causa necessitatis: puta. in locis. vbi ita refrugit charitas qz fratres seminantes spiritualia. non possunt aliter metere temporalia. Nec de. Et idem videtur dicendum. immo fortius de certis elemosinis annualibus quas principes aliquando ordinant dari fratribus de gabella et alijs introitibus. Nam talia sunt pure elemosyne. Nam ipse concedens ad placitum. potest reuocare talem dationem cum sponte det. et non ex aliqua obligatione ad illos. Non obstante qz illi qui sunt super illis gabellis teneantur ex debito dare fratribus ratione ordinationis domini. Addit etiam ipse de. de palu. qz de annuis censibus. ac etiam de redditibus fratrum ad vitam. non licet exigere ea absqz dispensatione. que fieri non debet vt dictum est: nisi ppter necessitatem. Sed oblata licet recipere. Idem Archi. flo. Et per predicta patet. qz si quis legaret fratribus minoribus prouentus aliquorum locorum aut redditus alicuius possessionis. vel certum quid annuum. non licet dictis fratribus illos redditus petere in iudicio. nec etiam extra iudicium exigere. Si tamen heres ipse vellet sponte fratribus dare: hoc casu liceret fratribus recipere. maxime p modum elemosyne.

An autem indistincte fratribus minoribus prohibeantur annui redditus? Rñ. Lar. in dicta demen. ex. iij. post seden. qz aut annuus redditus relinquatur ad certum usum diuini cultus: puta. vinum pro sacrificio. frumentum pro hostijs. et conuentus est capax. Aut redditus deputatur victui vel vestitui: vel indistincte relinquatur. et ad modicum tempus. et conuentus est capax. quia videtur vnum legatum. cuius summa est diuisa quo ad solutionem. nec per hoc tollitur mendicitas. sed subleuatur. Aut relinquatur ad tps non modicum. Et non valet: qz tunc computantur inter immobilia: vt. in. d.

Legare

S. cum q̄ annui. Et hec distinctio est equa. Et die non modicum tempus esse decennium vel ultra: vt notatur in de. j. de re. ec. nō alie. in glo. Et bene facit. d. de. quia ibi locatio reddituum ad modicum tempus: non p̄hibetur tanq̄ alienatio. Addit etiam ipse **Bar.** q̄ non repugnat mendicitati seruare victualia. quando timef̄ q̄ alio modo haberi non poterunt.

Pone. Quidā in testamēto fratres minores: vñ vnum eorū heredes vniuersales instituit. Primo queritur an valet testamentum? **Bar.** in tractatu minoriarum. di. j. per. d. clemen. xviij. vbi dicitur q̄ fratres minores successionum nō sunt capaces. Dicit q̄ si fratres minores sunt instituti heredes. et nullum habēt substitutum: vel coheredem. tūc testamentum est nullum. et hereditas pertinet ab intestato venientibus. Secus si in testamento fratres instituti habent substitutum: vel coheredem: quia tunc testamentum p̄t valere: substituto aduente hereditatem. ad quē primo p̄tinet: vel aduente coherede: cui aerefcit portō relicta fratribus: vbi substitutus nō est.

Secundo queritur nunquid predicti venientes ab intestato substituti: vel coheredes. ad quos dicta hereditas remanet fm̄ iuris rigorem: possint eam retinere licite in foro conscientie? **Rñ.** **Bar.** vbi s̄. q̄ ille apud quem hereditas remanet de iuris rigore: debet de voluntate defuncti sollicite inuestigare. et tunc ex illa inuestigatione: aut ipse remanet certus q̄ testator voluit illud suū testamentum valere iure directo. scz testamenti tñ. Aut remanet certus q̄ testator voluit q̄ valeret etiam de iure codicillorum. et omni modo quo p̄t: aut non potest esse certus. nec applicat animū ad aliquod predictorum. sed remanet in eo quod ius p̄sumit. Primo casu: quando cōstat q̄ testator voluerit q̄ valeret iure directo. scz testamenti tñ. Et tunc ille apud quem p̄dicta hereditas remanet: licite potest eam retinere in foro conscientie. Secūdo casu. quādo ille apud quem remanet hereditas credit defunctum voluisse testamentum valere omni modo q̄ melius potest et tunc tenet in foro conscie. Tercio v̄o casu quā ille apud quem remanet. nō potest esse certus: nec applicat animū suū ad aliqd̄ p̄dictorum. sed est cōtentus eo qd̄ ius p̄sumit. Et tunc idem puto q̄ in primo casu. vix puto tñ repiri aliquem qui nolit valere omni modo quo melius p̄t. Et ideo in foro conscie tutius est nō tenere. Et ita dixerunt multi m̄gr̄i theologie. Et p̄dicta vera in venientibus ab intestato. et in coheredibus. In substitutis autē nō est dubium q̄ voluntas defuncti teneret. nam voluit defunctus q̄ herede instituto nō aduente: vel quis nō vult: vel q̄ non potest: substitutus admittat: vt. l. cum. p̄ponas. l. de here. insti.

Sed querit̄ de. q. notabili. Quid si testator dedit substitutū sub conditōe. si institutus decederet sine liberis ex se legitime descendenti: vel ex corpore suo nascentibz. nunquid euanescat substitutio per religionis ingressum: vel quā testator p̄ alia verba continentia naturalitate fecit substitutionē? **Doc.**

summi varij fuerunt. Nam **Jac. de bel.** consulit substitutionem dicto modo conceptam nō expirare per religionis ingressum. q̄ testator p̄ illa verba eligit naturalitatem nec reliquit voluntatem suā interpretationi iuris. Secus quando locutus fuisse generaliter: vt si sine liberis decesserit et c. tunc succedit iuris interpretatio. q̄ cessat in casu certo. hāc opinionem videt tenere **Bar.** **Hofst.** et **Jo. an. in c. Raynaldus. de testa.** Contrarium tenet **Rich. mal.** et **Baro.** in autem. nisi rogati. ad treb. et in. l. si ita quis. deleg. ij. Expressio enim eorum que tacite insunt nihil operat. c. significasti. de elec. Sed hec verba ex suo corpore vel ex se legitime natis insunt in illis verbis: si sine liberis decesserit et c. veniunt filij legitimi tñ: vt in. d. l. si ita. ergo solū intelliguntur de naturalibus. Et tamen fauore monasterij expirat talis substitutio per religionis ingressum. Et sic ista conditio. si decesserit sine liberis et c. reprobat̄. et pro non scripta habet. non ideo quia monasterium habeatur loco filij. sed quia prebet impedimentum vite contemplatiue: seu retrahit a vita contemplatiua eligenda. Nam institutus timens ne bona sua cogatur restituere si decesserit sine liberis inducitur ad contrahendum matrimonium: et sic remouetur a proposito religionis. Et ideo imperator tale grauamen voluit haberi p̄ non adiecto: vt in. S. sed et hec p̄senti. in autem. de las. epis. Sed et hec conditio de qua in. q. nostra est multo plus contraria vite contemplatiue et religioni. q̄ illa de qua in. d. S. ergo fortius debet haberi pro nō adiecta. Et hec opinio placet. d. An. non tñ euanescit substitutio fm̄ doct. communiter si institutus non ingreditur monasterium. licet ipsum heredē instituat. hoc enim casu cessat ratio dicti. S. et nō impeditur vita contemplatiua. Si autem substitutio est facta de aliquo sub conditione si non ingreditur monasterium. communiter tenetur q̄ talis conditio habeatur pro non adiecta. Nam si conditio indirecte impediens: seu retrahens a vita contemplatiua habetur pro non adiecta: vt dictum est fortius ista que directe impedit religionis ingressum.

Quid autem si rogatus restituere hereditatem vel legatum fiat clericus. nunquid euanescat substitutio? **Glosa** dicit q̄ sic. duobus tamen interuentibus: viz. q̄ perpetuo maneat in ecclesia. et relictum expendatur in pias causas. Sed nota. q̄ tex. in dicto. S. sed et hec loquitur de intrante religionem et de eo qui fit clericus. vnde insurgit vñ intellectus ad illum tex. vt loquatur de ingrediente monasterium: vt ibi sit monachus: clericus. et sic sit sensus q̄ siue ingreditur vt sit conuersus monasterij. siue vt sit monachus et clericus: semp̄ euanescit substitutio. ex quo in ecclesia p̄petuo est m̄surus. et bona expenduntur in pias causas. Et iste intellectus placet **glose.** et **Danz.** Ad quid enim p̄deraret: vt p̄petuo maneret in ecclesia. si efficeretur clericus secularis?

Quid autē si institutus ingredit̄ monasterium: si monachatus nō tenuit? **Rñ.** glo. q̄ p̄ hoc nō euanescit substitutio. **P**otest enim q̄ fiat monachus. Et

per hoc dicit **Bin.** q. si moriatur anteq̄ teneat monachatus. substitutio nō euanesat. Idem si intravit. et ante tps. pbationis exiit. Idem si intravit. et monachatus tenuit. si hec fecit in fraudem substituti fm̄ cōiter doc. q. frans et dolus equiperant. Et pbatur fraus. pbando cōminatōnes factas p heredem ipsi substituto. Ad hoc tex. singularis in c. fi. r. q. iij. Predicta fallunt in fratribus minoribus.

Et per p̄dicta videt̄ solui questio de puella. cui relicta sunt. c. si nupserit. si vō religionem intraverit. l. q. nibilominus si intrabit habebit. c. quia talis conditio videtur prebere impedimentum vite contemplatiue. et sic debet haberi pro non adiecta. Idem videtur tenere **Ri. mal.** indistincte. nec distinguit. an sit filia vel extranea: vt quidam faciūt. immo etiam conditio indicens viduitatem. spernitur: vt notatur. **C. de indic. vidui.** per totuz. Et glo. ibi. in. l. fi. querit de eo quod quotidie relinquunt mulieribus. videlz: q̄ diu in domo mea remanserit. et ad sc̄da vota non transierit. An per hanc conditionem videatur indicē viduitas: **Bart.** ibi fm̄ doc. **Rū.** q. per hec verba nō indicat̄ viduitas. immo dictum legatum p̄senti est purum. p̄ sequenti conditionale: vt donec erit vidua capiat sine satisfactione cum desierit esse vidua. desinat cape.

Pone. Quidam simpliciter legauit t̄cie puelle maritande. **A. Doat̄** illa puella anteq̄ consequatur relictum. dubitatur an expiret relictu. An vō sit conuertendum in aliam puellam maritandam **Rū.** **Panoz.** in. c. nos quidem. de testa. dicit q. ex varijs coniecturis iudex coniecturabit. An testator habuerit respectum ad animam. An ad famorem illius puelle. forte quia sibi diu seruerat. naz tunc p̄sumptio est q. voluit potius eam remunerare. Secus ergo si ex coniecturis hoc non potest constare. quia debet tunc conuerti ad aliam puellam maritandam. quia videtur factum contemplatione aie.

Utrum autem heres substitutione grauatus: vel rogatus restituere hereditatem. possit alienare vel obligare res que restitutioni subiacent: **Rū.** regulariter nō nisi quatenus contingit heredem ratione t̄cie vel quarte: vt. l. fi. **C. co. delega.** fallit t̄m fm̄ doc. in aliquibus casibus: vt notat in antē. res que. **C. cōmunia dele.** fallit c̄si in dote et donatione propter nuptias. Tales enim res alienare et obligare potest. pro modo personarum honestati congruo.

Quid autem si pater vult ponere filiam in monasterio. An possit alienare de rebus que subiacent restitutioni: **Rū.** **Bar.** vbi s̄. dicit. q. lic. q. introitus monasterij est fauorabilior dote: vt apparet in aut. de san. epi. §. sed et hac p̄nti.

An autem pro alimentis possit fieri alienatio de rebus que subiacent restitutioni: si aliunde nō habentur. **Bar.** vbi s̄. fm̄ cōiter doc. dicit q. pro alimentis potest fieri alienatio. sicut pro dote. Nam sicut est officium paternum dotare. ita est paternū alere. Et idem putat **Barto.** q̄ filius caperet a la-

tronibus: vt. p̄ eo redimendo possint al iugari bona ipsa q̄ subiacent restitutioni.

Sed quid si propter delictum: filius est condemnatus: an pro redimendo sibi vitam vel membrū possint alienari res que subiacent restitutioni: Istud est dubium. quia sua culpa incidit in hoc. **Barto.** respondet p̄ istud verbum. cogitabins. Sed **Ang.** et **Inno.** in. l. marcellus. §. res que. ff. ad tre. videt̄ tenere. q. hoc casu nō possint alienari. Et hoc. quia culpa sua r̄t.

Legatus. Quid est le-

Legatus: **Rū.** fm̄ **Directoriam.** li. iij. est is cui certa patria: seu prouincia regenda cōmittitur. extra eo. c. j. et c. nonit. et. c. legatos. li. vj. Et est ordinarius in prouincia sibi decreta. nec credit alicui asserēti se legatum. nisi hoc in scriptis probauerit. et de mandato apostolico fidem fecerit lxxij. dist. lectis. **C. de man. pan.** l. vnica. Ad hoc facit quod notat glo. in. c. sicut nobis. de sen. exco. q. non creditur cardinali asserenti aliquid in p̄iudicium alterius. Et dicit ibi **Panoz.** q. si cardinalis dicat papā sibi aliquid cōmisisse oraculo viue vocis tendens in p̄iudicium alterius: non credit sibi nisi aliter pbaret.

Sed quid si legatus pdidit l̄ras. et vult probare amissionem literarū sue legationis: **Rū.** q. nō auditur. extra de offi. deleg. cum in iure. et. d. l. vnica. q. nō est aliquis ibi corā quo fieret pbatio. al̄s t̄m si est honestus et notus p̄t et debet ei credi. xcvij. di. nobilissimus. Sed h̄ legatus sit recipiendus et ei credi debeat si est notus: vt in p̄all. c. non t̄m sine l̄ris. fm̄ **Tan.** et **Archi.** vt sic audeat aliquid iudicare. Nec d̄ in. d. c. nobilissimus. q. aliquid iudicauerit. quia bene nuncio sine l̄ris creditur propter honestam p̄sone. cum nulli p̄iudicetur per hoc. Secus si p̄iudicaretur. et legatus nō sine periculo recipi. ideo maior est in eo examinatio faciendā. xliij. di. quiescamus.

Quot sunt genera legationum: **Rū.** tria. scilz legati de latere. Et fm̄ **Job. an.** solum cardinales dicunt̄ de latere. Alij a sede apostolica dantur nō de latere. Alij sunt qui preteritu ecclesiarum suarū habent legationem. vide multa de his s̄. Absolutio sc̄do.

Quero in quibz legatus de latere nō p̄t: **Rū.** in illis q̄ sedi aplice sp̄aliter reseruat̄ur. extra eo. q̄ translationē. vbi **Ber. rii.** casus reseruauit. Sed **Doct.** ponit. lx. q̄s in his versibz declarauit. Si sit catholicus papā nō indicat̄ vllus. Erigit et subijcit cathedras et diuidit. vnit. Durat vota crucis. restiturat. eximit ad se. Maiores cause referunt. legitimatq̄. Promouet. appellare vetat. phibet. p̄fite ri. Deponit. trāffert. suppletq̄. renūciat illi. Presul et exēptus. symon. iurās. anathema. Del. pp̄uū. v̄ legati: v̄ ex vtriusq̄. Neq̄ p̄ncipās. et si quē sp̄ōte salutat. Quem canon damnat. sibi soli q̄ reseruat̄. Soluit a papa. nec nō quem regula damnat. Ad das suspēsum. eam cum fert̄ ad ipsum. Rescriptū fidei dubium. confert bona plura. Irurat infectū

Legatus

legem condit generalem. Approbat imperium. fir-
mat. deponit et vngit. Conciliū generale facit. san-
ctit quoque sanctos. Ens non esse facit. non ens fo-
re palia semper. Portat. concedit. legi non subiacet
vlli. Appellatur ad hunc medio sine. iudiciumque.
Est pro lege suum. monachum reuocat reuocantē.
Maius adulterio soluit. generaliter artat. Et la-
rat quicquid spolis nocet. ordinat extra. Tempo-
ra dando sacrum. promotum promouet idem. Or-
dinat atque die. qua consecratur et ipse. Diuentisque
locum concedit. iureque priuat. Insignit. laico sacra
dat. crisma ministro. Summa sede sedet. pleniusque
vicarius extat. Si sit catholicus etc. Non enim ac-
cusari. vel iudicari potest ab vlllo. nisi de heresi. xl.
dist. si papa. Ergit. scilicet cathedras. xvj. q. j. felix. id
est quod solus facit episcopos. Et ideo dicitur quod ab ec-
clesia romana omnis dignitas originem sumpsit.
xxij. dist. c. j. Et subiicit cathedras. scilicet episcopa-
les. extra eo. quod translationem. Et diuidit. scilicet
cathedras episcopales. Et vnit. scilicet easdem
xvj. q. j. et temporis qualitas. et extra de ex. pre. sicut
vntre. Mutat. scilicet easdem cathedras. extra de
transla. prela. c. j. Mutat vota crucis. Nullus mu-
tat votum terre sancte nisi ipse. extra de voto. c. ex
multa. et c. quod super his. et c. magne. Restaurat
scilicet ab ordine degradatos restituit. extra de cle.
non re. ex tue. Eximit. id est episcopos et alios. xvj.
q. j. frater noster. Ad se maiores cause referuntur.
extra de transla. prela. c. j. et c. maiores. de hap. Le-
gitimatque. extra qui filij sint legi. per venerabilem.
Promouet. scilicet insufficientes. siue defectus pa-
tientes. pnta. illegitimos. extra de si. presby. c. pe. et
fi. Item bigamos. xxxiij. di. lecto. Item promouet ad
episcopatus. qui non sunt in sacris. Idem potest di-
ci in alijs defectibus. quia sacrilegi instar est dispu-
tare. Vtrum dignus sit quem princeps elegerit.
xvij. q. iij. S. qui autē. Appellare vetat duobus mo-
dis. intelligitur. Primo. quia nullus alius. excepto
principe potest committere causam appellatione re-
mota. nec hoc legatus potest facere. nec etiam po-
test concedere vt procedatur simpliciter et de pla-
no. fin. Pano. in. dicto. c. quod translationem. et
extra de offi. dele. super questionum. Secundo. quod
ab ipso non appellatur cum superiore non habeat.
extra de elect. licet. Et hoc specialissimum est in
papa licet primum vtrique principi sit commune. Pro-
hibet pfiteri. citra. xiiij. annum regulariter. In in-
fulis autem citra. xvij. annum. extra de regula. qz
in infulis. Deponit. scilicet episcopos. iij. q. vj. quis.
Transfert. scilicet episcopos. dicto. c. quod transla-
tionem. Suppletque defectū. si qui est. extra de trā-
la. prela. c. j. ideo tota die in confirmationibus be-
neficiorum apponitur hec clausula. scilicet supplē-
tes defectum. si qui est de plenitudine potestatis.
et cum probatur. extra de elec. illa. Nam potest de
iure supra ius dispensare. Et ita potest supplere om-
nem defectum iuris positum. extra de conce. preb.
proposuit. suppletque defectum regis vacante regno
extra de elec. cum inter. et defectum imperatoris va-
cante imperio. extra de foro compe. c. licet. Renū-

ciat illi presul. vbi etiam scriptura exigatur. vij. q. j.
S. ecce. Et exemptus. repete illi renunciat. scilicet pa-
pe. extra de renun. dilectus filius. Secus in trans-
latione que potest fieri per legatum. extra de con-
sue. cum venerabilis. et de elect. si abbatem. lib. vj.
Symon. scilicet soluitur a papa. quia ipse solus di-
spensat cum symoniacis in ordine et in beneficio. vt
patet vltra iura communia per multas extrauaga-
tes. Jurans. scilicet soluitur a papa. intellige vt di-
ctum est supra Juramentum primo. quia nullus
citra eum totaliter absoluit a iuramento. si licitum
est. Anathema vel proprium. scilicet soluitur a pa-
pa. quasi dicat nullus potest absolueri excommu-
nicatum a papa. nisi ipse solus. vel cui ipse speciali-
ter demandauerit. vnde in hoc casu penitur abso-
lutio excommunicationis a successore. extra de elec.
venerabilem. Del legati. repete anathema. et iun-
ge soluitur a papa. et subaudi vel delegati. cuius sci-
liez legati vel delegati iurisditio expirauit. et cui nul-
lus successit. Nam excommunicatus a tali. nullus
absolueri potest. nisi papa. vt patet extra de off. de
le. querenti. vnde nec legatus potest sententiam de-
legati. d. pape reuocare vel relaxare vel impedire.
licet eam possit confirmare. Sic exponitur illud ex-
tra de tren. et pace. c. j. Potest etiam exequi. extra de
offi. leg. studiuisti. Et est ratio. quia par non habet
imperium in parem. Vel lex vtriusque. scilicet tam
pape quam legati. Supple soluitur a papa. quasi dicat
si lex istius vel illius obscura sit. et legatio finita sit.
nec aliquis legatus missus est in eandem provinci-
am. vel si queratur de dispensatione in casibus illis.
qui sunt sedi apostolice reservati ad solum papam
pertinet declaratio et dispensatio. Ne que participas
scilicet excommunicato a papa ex certa scientia et in
diuinis officijs. supple non soluitur nisi a papa de
sen. ex. significauit. Et si quem sponte salutat. scilicet
soluitur a papa. Si enim ex certa scientia aliquē
excommunicatum salutauerit. vel alis eidem par-
ticipauerit. presumendum est quod eo ipso ipsum ab-
soluere velit. quia princeps sola voluntate absolut
Sicut et sola voluntate manumittit. ff. de manu-
mis. l. apud eum. intellige ergo quod ipse papa sola sa-
lutatione potest excommunicatum absolueri. vt
in de. si summus. de sen. ex. Quem canon damnat
id est suspendit vel excommunicat. sibi soli quan-
do reseruat. soluitur a papa. alis aut alijs absoluti-
onem concessisse videtur. de sen. exco. nuper. Nec
non quem regula damnat. id est si quis irregulari-
tatem incurrit. non potest cum eo dispensari nisi p
papaz. de hoc habes multos casus. vide supra. Ir-
regularitas. et. c. dispensatio. Ad das suspensum.
Et hoc in casu specialissimo. Si enim aliquis sus-
pendatur pro eo quod hereticis sacramenta ministra-
uit talis citra sedem apostolicam absolui non po-
test. extra de hereti. excommunicamus. Causam cum
fertur ad ipsum. scilicet papam. soluit a papa. Ad
papam tunc pertinet examinatio et determinatio.
extra eo. licet. et de app. intimasti. Rescriptum ad-
das. Si de rescripto apostolico dubitetur. soluit a
papa. extra de off. dele. c. ij. Idem est de privilegijs

Et hoc intellige de rescripto contentioso. vt dicitur ibidē. Et de gratioso. s. p̄uilegio. extra de iudi. cū venissent. Sive diffinitiuo extra corp⁹ iur⁹ canonica vagante. extra de si. instru. pastoralis: siue in cluso. Et sic p̄t hoc exponi de rescripto q̄druplici fidei dubium. si de fide dubitet: soluitur a papa. xxiij. q. j. quotiens. Et si indubitatus sit. ex quo indubium vertitur. C. de sum. tri. l. fi. Confert bona plura. i. plura beneficia cū cura. vel plures p̄sonatus cū cura. extra de elec. dudū. el. ij. Irritat insectum. p̄nunciāns electionē seu p̄uisionem. que nondū facta est si cōtingat fieri irritam et inanē. eē de elec. innotuit. Qd̄ alius facere nō p̄t. quia tractus futuri t̄pis non p̄tinet ad inferiorē iudicem hoc casu. ff. de vsu. l. j. S. j. Legē condit generalē extra de cōsti. c. j. Approbat imperiū. i. electum in imperatorē. firmat. i. cōfirmat electionē vel infirmitat. Depōnit. s. imperatorē. Et vngit. s. imperatorē. extra de elec. venerabilem. Et ex hoc quidaz sumpserūt ar. q. imperator: recipit ordinē subdiaconatus. Qd̄ reprobat glo. in. c. valentinian⁹. lxxij. dil. Et cōmunitur doc. Et glo. ibi addit. q. imperator: gerit officiū subdiaconi cū ministrat ep̄o. Et ob hoc etiā p̄to q. vulgares sumpserint occasiōnem credendi q. imperator: sit subdiacon⁹. qd̄ tamen est falsum. vt notant doc. in. d. c. venerabilē. vnde improprie dicitur imperator: cōsecrari. s. debet inungi. Et de victione imperator: et regum vide qd̄ notat in. c. vnico de sacra vnc. imperator: autē coronat̄ triplici corona. s. ferrea. argentea et aurea. Et a quibz coronet. et de significato istoz metallo- rum. Vide glo. in. de. romani. de iureiurādo. Cōcilium generale facit. xvij. di. per totū. Sanctit̄ qz sanctos. i. cōfirmat et approbat et canonizat sanctos et in cathalago sanctor: ascribi facit. neq. sine eius licentia debet aliq. sanctus venerari. quātūcūqz dicat̄ miraculis chouscāre. extra de reli. et venera. sanctor: c. j. Ens nō esse facit. i. de aliquo t̄venē. nihil: imitando etiā naturā rei. extra de ex. pla. rāta. Nō ens fore. i. de nihilo aliqd̄ facit. eē d̄ trāsla. p̄. c. j. Pallia semp̄ portat. s. vbiqz. extra de vsu pa. ad honore. Concedit. s. palliū. Et nullus alius etiā legatus. extra de elec. significasti. Legi nec subiacz vlli. quia princeps solutus est legibus. ff. de legi. l. princeps. Appellat̄ ad hunc medio sine. i. immediate. i. omisso medio. de ap. c. dilecti. Iudiciūqz ē pro lege suū. Nam eius sentētia facit ius. extra de re. iudi. In causis. Monachū reuocat renitentē. Nam abbate et monacho renitentibz et contradicentibus: potest monachū trahere de monasterio et alicui ep̄scopo vel principi in sociū assignare. ix. q. iij. per principalem. Nec mirū. nam de monacho potest facere non monachū. extra de sta. mo. cum ad monasteriū. Maius adulterio soluit generaliter. Sec⁹ de ep̄scopis. extra de iudi. at si de nra. Artat et laxat quicqd̄ sponsis nocet. i. impedi- menta matrimonij canonica: aliquotiens restringit et ānihilat. Aliquotiens dilatat. vt extra de con- sang. non debet. xxxv. q. iij. quedaz lex. et capitulo qd̄ scripsi. Ordināt extra tempora. s. dando sacrū

ordinem. et ipse solus potest subdiaconū facere extra quatuor tempora. puta. in dominicis. extra de tempo. or. c. j. Promotū scilicet subdiaconum per papam. scilicet idem papa. p̄mouet et nō alius nisi de mandato suo. extra de tem. or. cum in distribu- endis. Ordināt atqz die qua consecrat̄ et ipse. extra de elec. quod sicut. Vinentisqz locum cōcedit. Nullus em̄ alius potest conferre beneficiū non- dum vacans. extra de concess. p̄. c. j. Iureqz p̄uat auferendo vni et conferendo alij. vnde etiam po- test venire cōtra concilia. extra de elec. significasti. quod nō potest legatus. extra de p̄ben. dilectus. el. j. Insignit. i. insignia ep̄scopalia concedit aliq. tiens abbatibus et alijs inferioribus. puta. mitrā baculum pastoralem. anulum. sandalia et h̄mōi. extra de p̄uile. c. abbates. et capitulo vt apostolice li. vj. Laico sacra dat. id est spiritualia concedit. sic ius eligēdi. eē de iure patro. nobis. A decimis exi- mendo ipsum. extra de deci. a nobis. Quod alius facere non potest. Et potest laicis spiritualia dele- gare que tamē sunt eis als interdita. extra de cō- sti. ecclesia sancte marie. Arima ministro. id est cō- cedit p̄bytero q. possit infantes chāsmare in fron- te. xcv. dist. peruenit. Quod a nullo alio fieri p̄t. extra de consue. quanto. Summa sede sedet. scilicet in illa: quā sibi dominus in petri persona sp̄- cialiter elegit. extra qui si. sint le. per venerabilem. Plenusqz vicarius extat. Quis em̄ quilibet ep̄scopus possit dici vicarius xp̄i. tamē est particularis sed papa est vicarius generalis vnde omnia regit et de omnibz vt sibi placet iudicat et disponit. ix. q. iij. cuncta per mundū. et capitulo per principalem Legatus vō p̄dicta vsurpare non debet nisi velit confundi. extra de vsu pallij. c. nisi. et de trans. pla. c. j. ij. et. iij.

¶ Sed que potest facere legatus in puincia sibi decreta. Rū. fm̄ Directoriā potest omnia exerce- re que faceret ipse qui eū transmisiit: p̄ter ea q̄ sum- mo pontifici reseruant̄: que posita sunt in prece- denti. S. Nam ad ipsum spectat puincia sibi cō- nussam malis hominibz purgare. ff. de of. p̄. l. iij. Item audire causas puincialiū que per appella- tionem vel querimoniaz ad eum deferunt. extra eo. capitulo p̄mo. Item potest facere conciliū par- ticulare. puta. puinciale cum ep̄scopis puincie sibi decreta. Item et eius indulgentie: sicut et indul- gentie ep̄scopoz sunt perpetue. Itē legatus de la- tere archiep̄scopoz. ep̄scopoz et exemptoz electi- ones potest ex officio confirmare. Sed alij legati hoc nequeūt: nisi eis a sede apostolica specialiter sit concessum. extra de elec. si abbatē. li. vj.

¶ Legatus de latere dūtaxat potest de exemptis se impedire. etiā qui immediate subsunt pape. Et de causis que contra ipsos mouent saluis tamen que sedi apostolice specialiter per p̄uilegia eoz re- seruantur. non obstantibus p̄uilegijs. quia fm̄ glo. in capitulo quod translationē. de of. le. p̄uile- gia erimunt eos a iurisdictione ep̄scopoz. secus a iurisdictione pape vel legatorum. de alijs secus: nisi hoc eis specialiter cōmittat̄: De ordine tamen

fratrum minorū videtur aliud dicendū. de q̄ vide supra. **Exemptus.** Item exemptus a iurisdictione cuiuslibet ordinarij: non intelligit̄ exemptus a iurisdictione legati. **Ipsūm eximentis.**

An autē legatus de latere possit alterare legata facta ad certum vsum pium. 7 cōmutare in alium vsum. Respon. pe. de perusio videt̄ distinguere. q̄ aut ille vsum potest impleri de iure 7 de facto. puta. quia legavit quis. vt monasterium fieret in tali diocesi. **Episcopus est contentus.** Et sic tenet de iure: 7 nullum aliud impedimentū est in facto. quia pecunia est parata 7 cetera alia necessaria: nec est qui aduerfetur. **Et sic potest fieri de facto.** Et tūc dico q̄ nō pōt̄ pueri in aliū vsum. **Et iste ē casus c. nos quidē. de testa.** Aut ille vsum potest impleri de iure. s; non de facto. puta. ppter guerram vel q̄ pecunia est modica vel nō est locus in ecclesia vbi legavit pro capella fienda 7 huiusmodi. **Et iste est casus. l. legatam. ff. de adm. rerum ad ci. perti.** Et tunc potest fieri cōmutatio auctoritate superioris etiā si in testamento sit clausula q̄ nō possit cōverti ad alium vsum q̄ deputatū. **Ratio.** quia voluntas testatoris debz interpretari fm ius cōmune. vt res magis valeat q̄ pereat. **Et ideo cū de iure cōmuni possit in alium vsum cōverti. non obstat talis clausula ergo 7c.** **Et ex his dicit Spe. q̄ si mibi legatur vt vadā vltra mare 7 nullus audeat ire. q̄ cōicq̄ legatū licet nō vadā dūmō vadā ad simile locum.** Similiter si testator legat p labore itineris vel penitentie sibi iniuncte vt vadam romam; et propter impedimentū non possum ire. cōsequar legatum. dūmodo ad locū consimilem vadam. d. l. legatam. **Excipitur tamen qd̄ legatur pro subsidio terre sancte: quia si nunc nō possum. expectabo tempus. 7 seruabit̄ legatum capitulo magne. extra de voto.** Aut vsum potest impleri de facto s; non de iure. **Et tunc aut hoc est quia nō est ad aliquem finē honestum. puta. legat quis capitulo vt fiat ludus theatralis in ecclesia qui est illicitus. Et sic legatum est inutile. 7 non fiet conuersio. vel nō potest fieri de iure.** Non quia nō sit ad finem honestū. sed quia ius prohibet. **Et sic fiet cōuersio in alium vsum honestum. vt est casus in. l. legatū. ff. de vsufu. le.** **Et sic intellige dictū capitulum. nos in s; non potest impleri. s. de iure.** **Exemplū. testator legat q̄ p̄dicatores vel minores se conferant ad habitandū in domib; suis. 7 celebrent ibi diuina p salute anime sue. hoc de iure fieri non potest p capitulum vnicū. de ex. prela. li. vj. tauren vsum est honestus. quia p anima 7 cultu diuino.** Similit̄ legat vt fiat ecclesia in tali loco nō potest fieri. ppter p̄uilegiū quod habent p̄dicatores 7 minores de distantia canaz 7 h̄mōi. **Et idō fiet in alio loco cōgruo 7 honesto.**

Cuius auctoritate fiet talis cōmutatio. Respon̄ dit dictus pe. q̄ si non subest causa. puta. quia potest. de iure 7 de facto impleri. tunc solus papa potest. d. l. legatam. 7 cle. quia contingit. de reli. do. **Si subest causa legitima: potest diocesanus: etiā si posset impleri de iure 7 de facto. nisi testator pro-**

uidisset quid fiendū de legato: vsum nō impleto quia si prouidisset nō posset fieri cōmutatio. **Sed Bar. in. d. l. legatam. dat optimaz distinctionem trimebrem per illam. l. dicens. q̄ quando relinq̄tur vt fiat aliquod opus non licitum. tunc cōuertitur in aliud opus licitum auctoritate p̄mi superioris: causa cognita vocatis bis quoz interesse potest. vt. l. legatum. ff. de vsufu. le.** **Si vō potest licite fieri: tunc si pecunia p hoc relicta sufficit: nō potest conuerti in alium vsum nisi auctoritate p̄cipis. vt. d. l. legatam. in principio.** Aut nō sufficit 7 tunc potest conuerti in alium vsum absq̄ p̄cipis auctoritate. vt. d. l. legatam. in fi. bec **Baro.** **Et hec distinctio euacuat questionē nostram p̄ncipalem 7 omnes alias.** **Et vide ad hoc nota. per Bal. Ang. 7 Sali. in. l. si testamentū. C. de testa. vbi strictius dicunt q̄ nō licet pape alterare vsum illarum rerum que per fideles sunt relicte. Et hoc intellige de potentia ordinaria. sed de potentia absoluta bene potest ipse solus. d. cle. quia contingit d. l. legatam. et. d. l. legatum. dū tamen in ipsa alteratione: quam facit papa seu imperator: appareat de causa. **Nam debet constare p̄ncipem velle vti suprema potestate fm Juno. capitulo innotuit. de electi.** **Et dicit Bal. q̄ raro debet p̄ncipis vti plenitudine potestatis. Omnis tamen ratio motina p̄ncipis habetur pro causa fm Bal. in. l. rescripta. C. de p̄cibus imperatorū offerendis. Et soli p̄ncipi conuenit dicere. sic fiat. Alij autē debēt dicere. fiat iusticia.****

Utrum autē quando debet fieri cōmutatio requiratur consensus heredis granati. Respon̄ dit pe. de peru. q̄ si nō potest impleri de iure vel de facto. requirit̄ consensus heredis 7 ecclesie cui fit legatum 7 ita loquit̄. d. l. legatum. **Idē dic q̄cunq̄ ex causa legitima debet fieri cōmutatio.**

Quid autē si dubitetur: an sit causa legitima vt fiat cōmutatio vel ecclesia cui legatur vel heredes non consentiunt. Respon̄ dit dictus pe. q̄ solus episcopus poterit. **Et si ecclesia cui legatur consentit vt fiat cōmutatio. 7 heredes contradicāt: nihilominus episcopus fauebit ecclesie legatane: fauore voluntatis adimplende 7 non heredi.** **Vide etiam Ludo. ro. in suis singularibus. vbi dicit q̄ si testator legavit ecclesie decem conuertenda in ca licem vel mille vt construatur ecclesia. Si non est opus ecclesie illud fieri. de cōsensu episcopi potest in aliud conuerti. quia vbiq̄q; aliquid relinquitur in vsum pium: quo nō est opus. potest p ep̄m solum fieri translatio nihil tamē allegat.**

Legatus quātūcunq; plenam legationem habeat. siue etiā habeat p̄textu ecclesie sue. nō habet ex hoc potestatem cōferendi beneficia. nisi ei specialiter sit cōcessum vel nisi sit cardinalis. extra eo. officij. li. vj. Quod si ecclesia habet patronū laicū. non potest conferri per legatum: nisi ei quē patronus p̄sentaret. Eodē modo si habet patronū clericū: cui patronatus cōpenit ratione sui patrimonij. extra de iure pa. cum dilectus. **Secus si clericus sit patronus rōne ecclesie. vel etiā si sit collegium.**

quia tunc eo irrequisito potest legatus conferre. quia potest qd manus est. l. ipsas ecclesias cōferre. non requisito epō. facit extra de of. le. dilectus et ibi hoc notat glo.

¶ Omnes reservationes quocumq; beneficioz facte a quocumq; legato auctoritate legationis vel ab executoribus deputatis p ipsum. et omnia decreta siue denūciationes et pcessus carent viribus finita legatione. Quinetiā si durante legatione legatus in aliqua ecclesia faciat aliquā reservationez. nō potest illa pendente facere aliam in illa ecclesia. Similiter etiā postq; reservauit vnū beneficiū pti nens ad collationē cuiuscumq; ipsa reservatione pendere nō poterint aliud reservare qd ad eundē pti net. extra eo. p̄senti. li. vi.

¶ Nullus legatus potest facere aliquā reservationem de ecclesijs et dignitatibz eaz. vbi illi qui p̄ficiuntur habēt p electionē assumi; nec se introuit tere. qn eligere et postulare valeant. extra eo. deliberatione. li. vi.

¶ Nullus legatus potest cōcedere alicui in generali vel speciali. vt recepta resignatione illoz q̄ habent beneficia possint illa alteri cōferre. aliter non valet. et eo. deliberatione. li. vi.

¶ Constitutiones legatorū durant et sunt ppetue. Secus si causas delegant. quia egressis illis de p̄uincia non durat iurisdicō delegatorum. nisi ante legatorum discessum citatio p̄cesserit. extra eo. nemini.

¶ An autē solus legatus possit statuta edere. p̄fic fm nō. in. c. fi. extra eo. q̄ in spectantibz ad iurisdictionem solus legatus potest facere statuta. dummodo illa statuta nō sint contra canones generales. quibz legatus non potest in aliquo derogare. Idem dicimus in epō. vt notat Jo. an. in. c. fi. de of. archiep̄. Idē dicit Be. et plus. videlicet. q̄ ep̄s nō potest facere statuta; quo ius cōmune artetur. Si tamen legatus vellet statui. in concernentibus aliorum p̄iudicium. tunc debet habere illorum consensum seu p̄sentiam. vt notat Inno. in d. c. fi.

¶ Legatus non pōt p̄cessum delegati impedire. aut eius sententiā irritare. s̄ potest eam confirmare et exequi. extra eo. studuisti.

¶ Quorū modis finitur legatio. Rū. fm Jo. an. q̄ t̄no: modis. Primo. si datus fuit legatus ad tempus: finito tēpore finita est legatio. extra de offi. de le. de causis. Secundo. quādo reuocatus est. ff. de iudi. l. iudicium. Tercio. quando egressus est legationem animo non redeundi. Secus si animo redeundi. extra eo. nouit. Quarto. p̄ mortem ipsius legati. nō tamen morte cōstituentis. extra eo. legatos. li. vi.

Legitimus filius quis est. Respon. fm Ray. qui de legitimo matrimonio reputabat. vnde si vir et mulier cōtraxerunt in facie ecclesie bona fide. credentes se legitime copulatos. cū tamē nō essent vel etiā si alter eoz tan

tum hoc credebatur. puta. quia cōtraxit eū eo quem nesciebat habere vxorem. talis reputat legitimus et vtriq; parenti succedit. extra eo. ex tenore. Secus si clamdestine cōtraxissent. quia videt fuisse ignorantia affectata. Et multo magis si contraxerunt publice. scientes ambo impedimentū. et de clam. despon. cū inhibitiō.

¶ Quorū modis q̄s legitimat. Rū. triplr. Primo p̄ sequens matrimonium. Et hoc si inter illos poterat tunc qm̄ habuerūt illum filiū esse matrimonium etiā si ille vel illa anteq̄ sumeret talem coniugem prius cum altero cōtraxisset q̄ postea moreret. de hoc vide supra filius. et c. illegitimus. Secundo modo p̄ specialem indulgentiā pape. de hoc vide s̄. d. c. illegitimus. Si autē fiat per ep̄m legitimatio valebit ad hoc vt minores ordines suscipere possit. et beneficium sine cura vbiq; et ad successionem bonoz et actus legitimos seculares in terris temporaliter ecclesie subiectz. et etiā in alijs terris. q̄ntū ad ea p̄ q̄ nō fieret alteri p̄iudiciū. Et multo magis valet ad hoc legitimatio p̄ papā. Sed in his per que fit alteri p̄iudiciū. puta. q̄ succedat ab intestato. nō valet legitimatio. nec p̄ papā. nec p̄ ep̄m in terris que eis tēporaliter nō subsunt fm Inno. et Ber. extra eo. p̄ venerabilē. de hoc vide s̄. illegitimus. Tercio modo legitimat q̄s per leges seculares multz modis. q̄ reduci possunt ad tres. Primo. si pater filiū naturālē offerat curie impatoris efficiaturq; curialis. vt in autētico q̄. modis naturalis. effi. su. s̄. si q̄s igit. coll. vii. Idē si offerat curie ciuitatis. de qua vel de cuius vico sit oriundus. vt in insti. de nup. s̄. vltimo. Secundus modus si pater decedēs in testamēto filiū naturalem nominet legitimū heredem. Et ipse postea offerat testamentū principi vel si pater in instrumēto per publicā manū confectoz vel p̄pria manu scripto. cū subscriptione triū testū. cū filiū nominet nec adiecit naturālē. vt in autētico vt liceat ma. et auie. s̄. ad bec. Tercius modus. si nullo filio legitimo existente. ipse naturalis filius seipsuz offert curie. vt in autētico. q̄. mo. na. effi. le. s̄. j. Nec legitimatio p̄ leges facta. valet ad secularia et tpalia quo ad successionē et dignitates in terris tñ subiectz potestati legitimatū et in alijs vbi nō fit alteri p̄iudiciū. Ad ordinē tñ vel dignitatē ecclesie nō se extendit fm Inno. et Ber. Spurijs vō non possunt legitimari q̄ntū est p̄ leges. Sed impator vel ali? auctoritate eius aliquādo de gratia legitimat et similiter papa.

¶ Quid si impator legē faceret vel rescriptū cōcederet q̄ spurius succederet nō obstantibz legibz cōtrarijs. Rūdit Astē. li. viij. ti. xxvij. de mēte. Do. q̄ licet impator illegitimos possit ad hereditatē admittere tanq̄ legitimos. tñ nō potest super hoc legē generalē cōdere. q̄ multi nō curarent vñ filios haberēt. dūmodo sibi succederent. Et sic lex talis esset causa multoz mortalium p̄ceptorū. ergo abolenda. et de p̄scrip. c. fi.

¶ An qd autē legitimatio vel emācipatio possit fieri de filio quo ad certū actū. et quo ad alios nō ē

Legitimat qd episcopus

Legitima portio

Rū. Bar. in. l. j. §. in filiis. ff. ad trebel. relinquit sub dubio. Sed Ang. in. l. si ab eo. l. de le. h. condu. dit. q. sic. Et Paulus de castro dicit se alibi consuli. l. sic. q. pater potest legitimare filium spurium: cum hac conditione: ne succedat. et ita dicit se postmodum inuenisse. Rai. de for. q. ita consuluerat: in ciuitate pilana. Quo tamen ad legitimacionem respectu vniuersi actus. Bal. in. l. seminum. l. de testa. tenet q. nō. q. libertas est indiuisibilis. l. j. §. j. l. de lat. li. tol. Et ad hoc facit tex. in. l. quesitum. ff. de adop. Et hec opinio videtur communior. Sed dicitur Pau. et aliorum f. m. Ber. cep. in tractatu suo de cautel. potest pcedere q. per viam dispensationis fieri possit. vt p certo actu tantum dispensetur q. fiat status mutatio. vt notatur in. l. si pariter. ff. de libe. ca. Et ideo cautela est penitus q. habent filios legitimos et naturales. et spurios. q. vellent ipsos spurios legitimari facere. h. nollent q. succederent cum legitimis pariter: nisi certo modo. put eis parentibus placuerit. Max comes palatinus vel alius q. habet potestatem legitimandi licet nō possit legitimare quousq. ad vnum actum tantum quia legitimatio est reintegratio totius status. d. l. quesitum. et d. l. si pariter. tamen potest dispensare vt possit succedere certo modo. quia ista non est proprie legitimatio. h. dispensatio. Et licet iste comes nō possit plus facere q. sibi commissum sit: minus tamen facere potest. quia non habet seruare formam sui privilegij: sicut facere debet in d. delegatus.

Legitima portio. Sciendum q. olim fuit licitum cuiuslibet totam hereditatem suam relinquere alteri. Sed falcidius statuit: q. quarta deberet relinqui legitimis heredibus. Et triplex est legitima portio: quia vna est debita iure nature. Et dicitur debita bonorum subsidium. Et hec debet filiis tantum: qui sine causa exheredari nō possunt. Et huic portioni nullum grauamen vel dilatio potest imponi. l. de inoffi. testa. omnimodo et duobus. ll. sequen. Et hec est talis si sunt quatuor filij. et infra debet habere terciam partem. Si sunt quinque vel ultra debent habere medietatem. l. de inofficio. te. auten. nouissima. Et intellige terciam partem vel medietatem eius q. eis deferebat ab intestato. vt notat glo. in. l. si arrogator. de ado. et ibi Bar. p. hoc allegat. l. papinianus. §. qd. autem. ff. de inoffi. te. Et intellige detractis debitis: si quod essent. Itz est alia portio. l. quarta falcidie: que debet iure institutionis. vt cum aliquis est institutus heres. et illa hereditas est exhausta p. legata: tunc institutus potest detrabere sibi vsq. ad quartam partem hereditatis: detrabendo de singulis legatis. l. de quocunq. legato. p. rata tantum quantum eidem est legatum ad quartam habendam. insti. eo. primo Responso. Fallit primo in his que ad pias causas relinquuntur ecclesie vel pio loco. vt in auten. similiter. l. ad. l. fal. Nota tamen q. si ecclesia vel alius pius locus institueret heres: tunc detraberet falcidiam de legatis factis alij ecclesie vel pio loco: q. concurrat privilegium cum privilegio. Et sic concur-

rentibus privilegijs vtentur iure communi. facit. l. assiduis. l. qui po. in pig. ha. Et dy. in. l. si q. ad declinandam. l. de epil. et de. idem tenet. Et qd. dictum est q. quarta debet delegatis ad pias causas. Bal. in. l. auia. §. ticio. ff. de condi. et de. Idem dicit etiam si indirecte relinquatur. vt si mihi relinquitur fundus cum pacto q. restituam ecclesie. nam tunc nō deducitur falcidia. sicut nō deduceretur si directo esset relictus ecclesie. Item cessat falcidia: quando testator sciens quantitatem patrimonij sui expresse illam prohibuit vel si heres nō fecit inuentarium tempore testatoris. vt in auten. h. cum testator. l. ad. l. fal. vel si heres infra tempus legitimū voluntati nō paruerit testatoris. extra de te. Rainaldus in fi. Et ibi dicit glo. q. tempus legitimū est tempus anni computandum a iussu iudicis infra quod tempus si non puenit dicit q. etiam perdit omnia. excepto q. sibi debet ex fideicomisso. Itz cessat falcidia quando aliqua sunt ita relicta vt non alienentur: h. remaneant apud successores eius cui relinquunt. vt in autentica. h. et in ea. l. eo. Itz est tertia que dicitur trebellianica: vt cum aliquis institutus heres rogatur vt alij restituat hereditatem. Nam talis institutus potest retinere quartam partem de tota hereditate. vt institui. de fideico. here. §. sed quia. Et hec detrabitur de tota hereditate. Et p. hoc infert Panor. in. c. rainucius. de testa. q. quarta que debet iure institutionis. l. cum hereditas est exhausta legatis est magis privilegiata q. quarta trebellianica. Et quarta trebellianica est magis privilegiata q. legitima que debet filio. Nam in quarta que debet iure institutionis nō computantur nisi ea que obueniunt heredi iure institutionis. Nō autem legata vel alio titulo puenientia: Sed in quarta trebellianica computantur non solum ea que pueniunt heredi iure institutionis. h. etiam omnia que pueniunt ex testamento. puta. iure legati vel donationis. Alia vero venientia extra testamentum non computantur. In legitima vero debita iure nature computantur non solum ea que pueniunt ex testamento quocunq. titulo. h. etiam vnde cum sint perfecta. scz a defuncto. Secus si aliquid caperet extra patrimonium defuncti. quia illud in quarta nō imputatur. vt. l. scimus. §. repletionem. l. de inoffi. te. Et hoc etiam vult Bar. in. l. in quarta. ff. ad trebellianica. Aduertendum tamen circa hoc vltimum f. m. Panormi. in. c. rainucius. p. legato. q. aut pater filio donauit ob eam. puta. dotis vel donationis ppter nuptias. Et illud imputatur in suam legitimam. vt in auten. ex testamento. l. de colla. Aut fuit facta donatio simpliciter. et tunc si tenuit. vt quia fuit facta filio emancipato vel filio vt benemerito: et tunc illud non imputatur in quartam. quia valet hec donatio ac si fuisset facta extraneo. Aut donatio nō tenuit in vita. et tunc computatur in legitimam. etiam si confirmet morte.

Queritur. an filio sufficiat habere legitimam quocunq. relicti titulo. Respon. Bar. in autem. nouissima. l. de inoffi. testamen. dicit q. bodie debet ha-

bere iure institutionis. vt in auten. vt cum de appella. cognoscitur. §. aliud. Ratio quia est titulus magis honorabilis. Item quia habet ius accrescendi in hereditate. vt notat in. l. quotiens. C. de bere. insti. Item debet habere dictā legitimā cum usufructu. vt in auten. de trien. z semi. §. pbibemus. Et sic lex vrox mee. de usufru. lega. est correctā in filiis. Vide etiā glo. in. d. §. aliud. que dicit. q̄ in vno nummo facta institutio. excludit querelam. vt in. d. auten. vt cuz de appella. cognoscitur §. ceterū si qui. Agetur tamē ad supplementū. vt C. de inofficio. testamen. l. omni modo. nec sufficeret si filio relinqueret fideicommissum vniuersale. vt vult Bar. in. l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad trebellia. Idem Bar. in. l. scimus. §. cum autem. C. de inofficio. testamen. z ibi reprobat glo. quia ter. in corpore vnde sumit autētica nouissima prealle. expressaz mentionē facit q̄ nō valet iure fideicommissi. Hoc etiam videtur expressum in. d. §. qui rogatus.

¶ Quero an parentes debeant habere hodie legitimam iure institutionis. Rñ. Bar. in. d. auten. nouissima. dicit q̄ glo. in. l. j. §. j. ff. si a pa. q̄s fue. ma. tangit istam. q̄ in patrono. Et cōcludit q̄ patronus potest habere quocunq̄ relictū titulo. Sz pater z patronus equiperant ad omnia. exceptis quibusdā que notant in. d. l. j. inter que non reperitur ista diuersitas. ergo zc. Preterea qd̄ nō mutatur expresse remanet incorrectū. vt. l. recipimus C. de ap. hec Bar. Bal. tamē videt tenere cōtrarium in. l. j. C. de bo. pos. cōtra tab. li. vbi dicit q̄ filius debet relinque parentibz iure institutionis Et fundat se p̄ ter. expressum in. d. l. omni modo. circa p̄ncipiū. Et ibi hoc idem tenet. idē Ia. de bel. z hec opinio est tenēda. Et hoc verū vbi filius testans nullos filios reliquit. quoniam vbi filij sup̄ essent. nulla legitima videt debita patri. Immo in nihilū succedit. vt est glo. valde notabilis. insti. qui mo. ius pa. po. sol. §. nostra autē. in ver. patro no. Et non mirū. quia in successione. prima causa est liberorū. vt in autē. de suc. ab inte. circa p̄ncipiū Glo. tñ in. l. pater filij. ff. de inoffi. te. tenet debere institui patrē etiā extantibz liberis. Sed p̄imum videt cōmunis.

¶ Quero. vtrū in ascendentibz sit aucta portio legitima sicut est aucta in filiis vsq̄ ad trientem z semissem. Rñ. Bar. in dicta autētica nouissima. de mente glo. z doc. dicit q̄ sic. vt in auten. de tri. z se. §. j.

¶ Vtrū p̄ nō confectionē inuentarij p̄dat legitimā debita iure nature. Rñ. Bar. in autē. §. cum testator. C. e. refert glo. tenere q̄ nō in auten. hoc amplius. C. de fideicō.

¶ An autē in male ablatis incertis cesset falcidia. Rñ. Bar. in. l. j. C. de sa. san. ec. videtur tenere q̄ sic. si sint incerta ita q̄ veniant distribuenda inter pauperes. nā tunc dicit relictuz ad pias causas. l. p̄ anima illius cui fuit. Sed si relinquit q̄s debita vel male ablata certa illis personis quibz debentur tunc nō videt. pp̄ relictum ad pias causas

prima etiā causa relictū tunc est. quia debitum. nō ipsa pia causa. tunc etiā pp̄pue est ad pias causas quādo nulla necessitas subest. §. solum ipsa religio z ipsa liberalitas. erga deū. Et in istis videtur concludere q̄ possit detrabi falcidia. nisi ille cui relinquitur vere pbaret sibi debitū aliunde q̄ ex testamento. vt. ff. de auro. et argento lega. l. qui vrox. hec Bar. vide etiā ad p̄dicta que notat Astē. li. iij. ti. xxv. post monal. q̄ p̄ter male ablata incertā si nō possunt p̄bari. nō credit q̄ liberi vel parentes si cōsentire nolunt. possint legitima sibi debita iure nature defraudari. Als etiā possit testator de leui fingere male ablata multa. vt p̄dictos legitima defraudaret. Quod iniquum est quia si talia male ablata nō possent p̄bari non tenet heres solvere vt debitū. seu vt es alienū. §. vt legatum. alie gat legem secundā z terciā. C. de fal. mo. Et ideo bonū consiliū est q̄ ipse testator satisfaciat de illis dum viuit vel faciat q̄ filius obliget se ad soluendum insolidū illa. legitima nō detracta. in quo casu tenebit. Si autē nō possit ad hoc filiū inducere. nō faciat testamētū. §. codicillū. in quo ordinet q̄ omnia bona distribuant pauperibz. p̄ male ablati incertis. asserens q̄ plura sunt sua male ablata q̄ omnia bona sua. Similit̄ mala ablata certa. que tñ. p̄bari nō possunt. relinq̄t illis p̄sonis a quibz habuit. z male ablata certa q̄ p̄bari nō p̄nt sunt sicut es alienū.

¶ Quero. in istis legatis ad pias causas cessat falcidia. An p̄ hoc p̄tineat ad onus heredis. An saliorum. Rñ. Bar. in autē. §. et in ea. C. ad. l. fal. dicit q̄ onerāt heredes z legatarios. quia ista legata debent ante omnia detrabi vt es alienuz. vt. ff. ad. l. fal. l. eris alieni. Et sic ex hoc heres habebit minorem quartam z alij legatarij habebunt minus de legato.

¶ An autē p̄ nō confectionē inuentarij p̄datur trebellianica. Rñ. Bar. i. d. autē. §. cū testator. tenet q̄ nō. q̄ nō debet induci correctio legis nisi in casu legis corrigētis. vt. l. p̄cipimus. C. de app. Idē tenet Jac. de bel.

¶ Vtrū de fideicommissio vniuersali relicto ad pias causas detrabat trebellianica. Bar. in. d. auten. §. z in ea. dicit se pluries cōsuluisse q̄ cessat trebellianica. licet glo. in. c. j. de testa. li. vj. teneat contrariū p̄cipue p̄ hanc rōnē. q̄ nō videt eadē ratio in falcidia z trebellianica. q̄ licet in r. lictis p̄ticularibus nō detrabat heres. habet tñ de alio qd̄ est in hereditate. §. in fideicommissio vniuersali nō detrabat. tunc frustra erit heres. Sed Bar. in. l. marcellus ff. ad trebel. dicit hoc esse p̄ ter. in corpore. vnde sit mitur autē. similit̄. C. ad. l. fal. vbi loquitur quando tota substātia est exhausta nec est inuacūū heres quia ter. in autē. de here. z fal. §. si vō exp̄ssum. dicit q̄ habet meritū quo ad deū. quia exercuit actū p̄imum.

¶ Que autē sit differētia inter legatum z fideicommissum. Rñ. Panoz. in. c. raynaldus. de testa. dicit q̄ legatū dicit q̄ dispositiones vel testamentā cōserunt in legatariū. fideicommissum vō dicitur

Legitima portio

quod quod capite de manu alterius: puta, relinquo tibi fundum. et volo ut illum restituas sempromio. nam respectu tui est legatum. sed respectu sempromio est fideicommissum. Sic appellatum. quia fidei tunc committitur. ut restituas sempromio. Sed hodie fideicommissa et legata sunt adequata. ut. l. j. et ij. c. communia del. Et dicitur fideicommissum particulare quod non hereditas. sed certa bona particularia veniunt restituenda. Et per hoc habes quid sit fideicommissum uniuersale.

¶ Quero. legata minuantur quandoque propter defectum patrimonij. ut si testator legat plus quam habeat. Item minuantur quandoque propter falcidiam. ut. l. in quartam. ff. ad. l. fal. An legata ad pias causas recipiant diminutionem propter defectum patrimonij: sicut alia legata ad non pias causas. Bar. in. d. autem. sed et in ea. dicitur quod sic. Nec obstat. quod possit dici quod detrahatur ut es alienum. Intellige quo ad quid. scilicet. quo ad computationem falcidie. non quo ad alia. quod apparet in eo. quia talia relicta ad pias causas minuantur propter legitimam debitam iure nature. ut notatur in. l. si quis ad declinandam. l. de epi. et de.

¶ Quero an testator possit prohibere trebellianicam. Bar. in. d. l. marcellus concludit quod sic. Et dicitur quod Odofr. Jac. de are. et Cy. tenent idem.

¶ Quero quid si ecclesia vel aliud hospitale instituitur heres. et adeat absque beneficio inuentarij. An teneat insolidum. Bar. in. d. autem. sed cum testator. Respondit per verbum. cogitabitur. Sed in. l. j. c. de sac. san. ec. tenet quod non. quia iura ciuilia non possunt obligare ecclesiam et pia loca ultra vires hereditarias cum talis obligatio non sit de iure naturali et in legatis ad pias causas cessat omnis solennitas iuris ciuilibus. Si tamen aliquis sacerdos instituat heres ratione consanguinitatis vel amicitie. non respectu religionis diuine. tunc putat teneri insolidum. ut in autentico de here. et fal. §. pe. Secus si amore dei vel pro anima sua.

¶ Nunquid autem quis possit deducere duas quartas scilicet debitam iure nature et trebellianicam. Respondeo olim fuerunt opiniones. ut patet in. l. §. §. c. ad. l. fal. Sed hodie dicitur cum Bar. in. l. papinianus. §. meminisse. ff. de inoffi. tes. ubi distinguitur quod si substitutio: aut rogatio sit pure facta. Et tunc non detrahatur nisi vna quarta. Aut sit rogatio de restituendo sub conditione. puta. si decedat sine liberis vel post certum tempus. Et tunc detrahatur duas. Et ista opinio est approbata de iure canonico in. c. ramuci. et in. c. raynaldus. de testa. licet non videatur vera de iure ciuili. ut in autem. de resti. §. quam obrem. tamen ita obseruatur. ut decre. dicunt. Sed ubi quis esset rogatus de restituendo incotinenti vel pure. Bar. dicit. quod illas decre. non obseruaret. Et sic dicit se pluries consuluisse. quod sepe accidit. quod dispositio non valet iure testamenti. et est appositae clausula. quod si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum. et tunc enim si testamentum non valet aliqua ratione. quia in eo non sunt testes debiti vel alia ratione non valet testator. videtur voluisse. quod hereditas restituatur ve-

nientibus ab intestato statim. ut notatur in autentica ex causa. l. de li. piete. Et sic non detrahatur nisi vna quarta. hec Bar. de hac clausula codicillari. vide singularia infra Testamentum. ij. Ratio vero diuersitatis est secundum doctrinam. ut refert Asten. lib. iij. tit. xxv. quod ubi quis est rogatus restituere hereditatem post tempus certum vel si decedat sine liberis: potest incontinenti deducere quartam debitam iure nature. quia illam sine omni grauamine debet habere. ut dictum est supra. In processu autem temporis deducet trebellianicam: in qua cum fructus percepti computentur. minus diminuitur substantia hereditatis quam si restitueret incotinenti. Et ideo tunc non deduceret. quia tunc substantia defalcaretur. non autem fructus.

¶ Que autem sit ratio quod in falcidia imputatur solum quod iure hereditario capitur. et aliud in trebellianica. Blosa in. l. in quartam. ff. ad. l. fal. dicit. quod ratio est. quia in falcidia plus grauatur heres. quod onera hereditaria remanent penes eum insolidum. Ideo releuat in hoc. ut solum quod iure hereditario capit imputet in falcidia. sed in trebellianica non sustinet onera nisi pro parte. ideo plus grauatur.

¶ Que autem sit ratio quod illud quod extra testamentum capitur: in quartam trebellianicam non imputatur. ut l. pater filium. ff. ad. l. fal. Et tamen imputatur in quartam iure nature. Bar. in. d. l. in quartam dicit quod ratio est. quia falcidia et trebellianica debentur occasione testamenti. Ideo in eam non imputatur nisi quod venit ex testamento. debitum vero iure nature venit aliunde. non enim proprie puenit ex voluntate patris. sed ex dispositione legis. Nam velut nolit pater. oportet quod filius habeat legitimam suam. Et ex predictis habes quod in alijs quartis que debentur ex alijs dispositionibus. ut mulieri vel viro ex forma statuti. tunc sibi imputatur quicquid extrinsecus venit. ut in autentica preterea. l. unde vir et vxor.

¶ Nota etiam secundum Asten. quod quo ad modum inchoandi huiusmodi quartas si heres institutus sit de liberis testatoris. ad quem pertinet portio naturalis. primo ex tota hereditate deducit ipsam legitimam portionem. scilicet. tertiam. i. quatuor vncias. Et reliquis vero octo vncijs defalcabit per. l. falcidiam iure institutionis quartam. id est duas vncias. Reliquas vero sex vncias. id est medietatem hereditatis diuidet inter legatarios pro rata. Insti. ad. l. fal. §. cum autem. Differt autem falcidia a trebellianica. quia per falcidiam deducitur quarta. non ex tota hereditate. sed ex singularibus relictis. ut dictum est. Sed trebellianica detrahatur ex tota hereditate. Item nota secundum eundem. quod si quis institutus sponte adierit hereditatem. tunc defalcata et retenta sibi portione trebellianica. scilicet quadrante: reliquis tres partes hereditatis restituet substituto. Si vero iudicis officio compulsus adierit totam hereditatem restituet. Insti. de fideicommissa. heredi. §. in primis. Nota etiam secundum Panoniu. vniuz singulare. quod quarta trebellianica non detrahatur per heredem institutum in re certa. sed per heredem uniuersalem. Et ita consuluit Gal. p. l. j. ff.

ad l. fal. Et intelligo heredē vniuersalē. nō solū
eum qui insolidū est institutus heres. sicut qui in
certa quota hereditatis. Sicut videtur in falcidia
que detrahi potest per heredē institutū in dimidia.
vt pbatur in. d. c. raynaldus.

**An autē institutus in re certa habeat p omnia
loco legatarij. Rñ.** Panor. post glo. in. d. c. raynu
cius. dicit q̄ quo ad quedā habet loco legatarij. et
quo ad quedā loco heredis. de quo dicendū vt in
l. quociens. l. de here. insti. Et inter ceteros effe
ctus operat vñū notabilē in instituto in re certa.
quia coherede vniuersali nolente adire heredita
tem: iste institutus in re certa habebit hereditatez
in totū. quia nō potest testator p parte decedere te
stator: et pro parte intestatus. l. j. §. si ex fundo. ff.
de here. insti. quā vtilitatē non consequeret iste si
foret purus legatarius. Immo pderet legatū et q̄
et testamēto nō aditur hereditas. l. si omis. cā te.
q̄ si per totū. Hoc tamē intellige de legatis nō ad
pias causas. quia legata ad piās causas debentur
etiam non adita hereditate. vt voluit Bar. in. l.
pma. l. de sa. san. ecclē. de quo vide supra. Ecclē
sia pmo.

¶ Plurū autē filius institutus heres possit repu
diare hereditatē paternā retenta sibi legitima. Di
cendū est q̄ nō. quia cū in legitima etiā fuerit in
stitutus. nō potest pro parte acceptare et p parte re
pudiare. Et hanc opinionē tenet Bar. in. l. gerit.
ff. de acq. here. et Gal. l. i. vñica. l. qñ nō pe. par.
Et eadē rōne idē dicendū ē patre decedēte ab in
testato. quia nō potest agnoscere hereditatem pa
ternā. et p parte abstinere.

**An autē legitima portio que debetur iure natu
re amittatur ppter delictum patris commissum con
tra legem lese maiestatis. Respon. Car. in de. pa
storialis. de re. iudi. refert Pand. tenere q̄ non. Et
dicit q̄ filij audita condēnatione patris: si furtim
capiunt suam legitimā: non tenent saltem in foro
anime ad restitutionem faciendam principi. quia
possunt tenere de iure nature. que per ius politi
um non potest tolli pro hoc de res. Raynucius.
quia pater non potest priuare filium legitimā: nisi
in casu ingratiitudinis. l. de inoffi. te. quoniam in
prouibus. Facit autē de here. et fal. §. si quis autē
non implens. vbi dicitur q̄ etiam propter reatu
inobedientie nō potest priuari filius legitima. S
Zen. tenet contrariū. quia per contractum potest
tollī legitima. Debetur eisi deducto ere alieno. vt
l. papinianus. §. quarta. ff. de inoffi. te. Sed in de
lictis quasi cōtrahimus. quia per quasi contractū
quis se obligat ad penam. ff. de iure si. l. imperato
res. Jo. de lig. dicit opinionem Zen. esse veriorē
quia legitima est quota bonorum: quam habebat
pater tempore mortis. nihil autem habet quando
sunt confiscata. ff. de interdic. et rele. l. iij. Et p ista
opinionē facit q̄ notat Bar. in autentica. li qua
mulier. l. de sa. san. ec. vbi dicit q̄ portio legitima
filio debita. non debetur nisi post mortem natura
lem. vt. l. j. §. si impuberi. ff. de coll. bo. vbi Bar.
dicit q̄ ille §. facit ad. q. Filius est condemnatus**

pro maleficio. an pater debeat soluere condemna
tionem vsq; ad legitimam que filio debetur in bo
nis eius. Et dicit q̄ videtur tex. ibi q̄ non. quia
in vita patris non debet legitima sperari: nec eius
spes est viuo patre. vt in dicto. §. si impuberi. Et
plus addit Bar. in. l. si. ff. de si. agno. vbi dicit.
q̄ filius nullum ius habet in debito bonorū subse
dio viuo patre. Et dicit q̄ de hoc videtur casus
in dicta. l. si. quia patronus nullum ius habet in
bonis liberi. et pro hoc. l. ij. ff. si a patrono. q̄ si
ma. Et quod dictum est per Bar. q̄ legitima nō
debetur filio nisi post mortem naturalem: intelli
ge vel per mortem sibi equiualentē. puta. per mor
tem civilem. vt puta. per ingressum religionis. Et
hoc quando ista mors civilis que introducitur p
ingressum monasterij. habet omnino quo ad bo
na eundem effectum quem haberet mors natura
lis. vt puta si ingrediatur religionem fratrum mi
norum. vt notat idem Bar. in dicta autentica. si
qua mulier. pro hoc facit capitulo cum simus. de
regula.

**An autem consuetudo vel statutum possit tol
lere legitimam debitam filio. Cy. in. l. sancimus.
l. de nup. et Di. in regula indultum. et Bar. in. l.
titio. §. si. ff. de condi. et demon. tenent q̄ potest in
totum tolli: mouentur. quia ista portio est de iure
civili. quia olim non erat. ergo potest tolli per ius
civile. Statutum autem est pars iuris civilis: nec
est verum vt quidam dicunt q̄ ista portio succe
dit loco alimentorum. que debentur de iure natu
rali. quia si hoc esset verū: sequeretur q̄ mater nō
teneretur aliquid dimittere filio. et forti? nec auia.
cum pater teneatur alere filios. l. si quis a liberis.
ff. de si. agno. Item pater tenetur maritare filias.
et non mater. l. si. l. de dotis promiss. Item pone
q̄ filius sit industrius. ita q̄ potest sibi querere
alimenta: quo casu pater non tenetur alere filium
dicta. l. si quis. sequeretur ergo q̄ pater vel mater
non teneretur aliquid dimittere filio. quia cessat
causa alimentorum. Et sic concludunt isti q̄ de ri
gore iuris. consuetudo vel statutum possit tollere
legitimam. Et sic fortius valebit statutum. vt filia
dote contenta non succedat cum fratribus suis.
Panormitanus autē in dicto capitulo raynucius
dicit se credere q̄ vbi filius non haberet aliquid
vnde viueret. non valeret statutum in totum ab
soluere. Mouetur. nam de iure civili spurio ni
hil debetur. vt in autentica ex complexu. l. de in
ces. nup. Et tamen ius canonicum sequendo equi
tatem naturalem disponit vt spurio debeant ali
menta. vt in capitulo cum haberet. de eo. qui du.
in ma. ergo fortius hoc dicendum in legitimis. vt
si ius civile vult excludere. possit ius canonicum
illum rigorem tollere et temperare. Sed vbi filius
haberet aliter vnde viueret procederet opinio cō
traria. scilicet vt valeat statutum vel consuetudo
in totū absolues legitimā. quia cessat illa equitas
naturalis. quia tunc licet patri sicut et culbet di
sponere de re. ppria.**

¶ Queritur de. q. quotidiana. nam communiter

testatores dicunt in testamentis suis. q. si filij eoz non exequent eoz voluntates q. eos exheredant ac etiam eos priuant legitima debita iure nature. An autē non exequēdo eoz voluntates; maxime ad pias causas; incurrāt dictas penas. **Glo. in. c. si heredes. de testa. limitat autenticā hoc amplius. C. de fideicō. dicens. q. filius institutus nō implēs voluntatē defuncti in relictis ad nō pias causas; solum priuatur successione defuncti et non debito iure nature. Sed si relicta sunt ad pias causas; priuatur etiā debito iure nature. Et licet glo. in si. nō videatur hanc opinionē firmare; eam tamē sequitur Hosti. Fatetur tamē q. si filij peniteret; ecclesia posset sibi facere aliquā elemosynam. Sed Panor. dubitat de hoc. quia iura loquunt de relictis in testamēto. Sed portio debita filio debet etiam extra omne testamentū. Est etiā quasi debitū nature. unde iura solum voluerūt excludere a comodo habito per defunctū; quia ex quo uoluit onus; nō debet habere honorē; seu emolumentū; que ratio cessat in debito iure nature. quia ista portio debetur sine aliquo onere. vt. l. quoniam in prioribus. C. de inofficio. testa. Item negare nō possumus quin res sit dubia. Et in dubijs benigniorē partē sequi debemus. vt in regula odia. de regulis iuris in. vi.**

¶ Circa tamen predicta diuersarum terrarum varia est cōsuetudo; que si rationalis sit et p̄scripta seruari debet.

Lex et cōstitutio. Quid est lex. **Rñ.** est cōstitutio populi. in qua maiores nati; simul cū plebibus aliquid santerūt. di. ij. lex.

¶ Quis potest facere legem. **Rñ.** deo. lex p̄cipua liter respicit bonū cōmune. ordinare autē aliquid ad bonū cōmune est vel totius multitudinis. vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis. Et ideo cōdere legē vel pertinet ad totā multitudinē vel ad personā publicam que toti multitudinis curam habet.

¶ Quis autē in speciali possit facere statuta. Vide supra **Excommunicato.** Sunt autē tria necessaria ad legem seu cōstitutionē ad hoc vt lex liget. **Primo.** q. sit facta p̄ eum qui habet potestātē condendi. **Secundo.** q. sit publice p̄mulgata aut solenni ter edita. de postu. prela. c. j. **Tercio.** q. per inferiores sit suscepta et approbata. iij. dis. leges. Et si tu opponas q. hoc videt absurdum. quia tunc potestas principis condentis legem penderet ab arbitrio subditorum. **Rñ.** q. hoc nō ob. quia potest superior deputare executores. qui compellant subditos ad obseruantia legis vel cōstitutionis. nam tunc eo casu necessaria erit susceptio talis per subditos. Immo cōpellent seruare velint nolint.

¶ Sed queritur de. q. notabiliter quotidiana. Episcopus tūderitinus facit statutum; excommunicās mulieres portantes perlas; quod a nulla muliere fuit seruatur. querebat an omnes mulieres essent excommunicate. Quod nō. inducebatur. iij. dis. in

istis. 7. c. se. que pbant legem vel cōstitutionē ad hoc vt liget debere esse receptam moribus vtentū **Per** quod videtur dicendum q. dicte mulieres possent cogi vt reciperent et obseruarent dictā cōstitutionem. quia statuta episcopi debent seruari. de ma. et obedi. c. ij. **Rñ.** Car. in p̄hemio de. dicit q. cum querit de receptione legis. videndū est an sit talis abusus que inducat consuetudinē. Et dic non receptionem legis tunc excusare nō recipientes. quando per consuetudinē contrariā est nō recepta. quā consuetudinē generalem princeps scit et tollat. Ita loquit dicto capitulo in istis. et capitulo se. **Alis** non vsus; seu nō receptio indistincte nihil operant.

¶ Vide etiam aliam questionē in regula. ea que fiunt de re. iu. in. vi. per Jo. an. in mercu. p̄ quam soluetur et clarius questio p̄cedens. Episcopus vel superior precipit q. p̄pter honestatē melius seruandam; nulla mulier in loco sue iurisdictionis vtatur ornamentis. fucati coloris; siue auri; argenti vel gemmarum ultra certam quantitātē vel mensuram. et contrafaciens excommunicauit. Queritur an contrafaciens incurrat penam. Ad partem affirmatiuam arguitur primo sic. Iusta episcoporum p̄cepta quemlibet obligant. sed istud est iustum; ergo etc. **Maio;** patet per dictū capitulum. ij. **Minor;** probatur primo; quia illud est iustū quod diuine scripture concordat. sed istud est tale. prime petri. iij. caplo. ergo etc. **Secundo** illud est iustum; qd prohibet inhonestatē et ad honestatē reducit. sed istud est tale. ergo etc. **Tercio.** illud est iustū quod prohibet illud quod est peccatum vel puocatiuum peccati. sed istud est tale. ergo etc. **In contrariū** arguitur. nō valet statutum neq. sententia alicuius super eo quod ad eum seu eius officium nō pertinet. sed ornatus mulierū vel modus ornandi nō pertinet ad episcopum. sed ad virum. ergo etc. **Secundo.** statuta episcoporum que absorbent iurisdictionem aliorum; non valent. Sed istud est huiusmodi. quia absorbet ius maritorum. ergo etc. **Tercio.** lex nō debet alijs scandalum inferre. Sed huiusmodi statutum est tale. quia marito scandalum generat. cum contra voluntatē suam mulier deponat ornamenta et mulier manet perplexa. nesciens cui debeat obedire. **Quarto.** p̄rium votum est magis obligatorius. q. superioris p̄ceptum. h. mulier p̄rium votum factū etiam de licentia sui mariti nō potest iuste contra voluntatē mariti exequi. ergo nec p̄ceptum superioris. **So.** distinguendū est vtrum ornatus talis sit peccatum. Ad quod sciendum distinguendum est inter ornamentum fucationis et vestium. **Primus** cū sit species fictionis et adulterina fictio non potest esse sine peccato. Et hoc si facis vult fingere p̄licitudinem quam nō habet. quia hoc non licet. **Secus** si vult occultare turpitudinem ex aliqua causa matine extrinseca. Ornatus autē supfluus vt vestiū et h̄mōi. in non nuptis mulieribus ē mortale vel veniale vel sine fm intentionē. Ex quibus dico q. statutum episcopi ex causa factū. de sui natura bonū est. Et iō quous

facis vtitur: saltem ad fingenduz pueritudinem
quā non habet. incidit in penā. quia cum fucatio
de sui natura sit mala: merito potest prohiberi in
quo nec vxor debet obedire marito. Circa autem
alia ornamenta dico. q̄ in nupta tenetur p̄se obe
dire statuto episcopi. viij. q. j. sciendum. ⁊ capitulo
quid culpatur. xxij. q. j. Circa autez nuptā dic. q̄
aut vir consentit expresse vel tacite. non precipien
do contrarium. Aut expresse phibet. Primo casu
debet mulier seruare statutum. als incidere in pe
nam. quia tunc nō infertur impedimētum supra
positum: q̄ ad statuti obseruantia non teneatur.
In secundo casu quando scz vir contrariū p̄cipit
q̄ntuz in affectu. p̄prio: debet velle obedire statuto
sed in effectu potius obediat viro: contra cui⁹ viri
voluntate tale statutū in his nō potuit eam obli
gare. hec Jo. an. Et p̄ p̄dicta patet r̄sio ad argu
menta hinc inde.

Quid autē de monialibz. An eis imponi possit
clausura. Respon. Dir. li. ij. dicit. q̄ licet nulli reli
gioso vel religiose possit imponi regula artior. l. cō
tra eius voluntatē. lxxij. d. l. gesta. ⁊ nōt. Ber. ne
de. vel mo. capitulo relatum. potest tamē imponi
modus per quē regula melius ⁊ honestius obser
uetur: sicut etiā vt omnes mulieres religiose inclu
dantur. extra de sta. re. periculoso. li. vj. vbi dicit
Jo. mo. ⁊ Archi. q̄ modus in cohabitando taxat
⁊ fm naturā rei sit cura: cuz non deceat mulieres
euagari. extra de indi. mulieres. li. vj. Et licet non
possit superior sine voluntate omnium mutare stri
ctius ordinē. extra qd̄ me. causa cum dilectus. po
test tamē facere p̄stitutiones austeriores. vt notat
Inno. ⁊ Hosti. extra de regula. super eo. vbi Pa
normi. querit. nunqd̄ maior pars puentus possit
reformare regulā antiquus institutam. inuita mi
norū parte. ⁊ allegat Inno. tenentē q̄ sic. imo plus
sentit Inno. q̄ maior pars potest facere statutum
artando singulos ad strictiorem regulāz. q̄ fuerit
antiquus instituta. licet em̄ fm eum nō possit ma
ior pars mutare religionē. inuita minorū parte. vt
in dicto capitulo cuz dilectus. Tamen stante reli
gione potest indicere vitam austeriorem. De hoc
tamen sc̄do videtur. d. pe. multum dubitare. quia
hec austeritas nouiter indicta cōcernit illos de re
ligione vt singulos. nō vt vniuersos. Et sic nō vi
detur q̄ strictior modus viuendi possit indici per
maiorē. inuita minorū. Vide etiā glo. in regula. q̄
omnes. que format. q. in papa. nunqd̄ possit indi
cere strictiorem vitam religiosis. q̄ eorum regula eri
gat. ⁊ concludit q̄ sic vt nō possint religiosi resiste
re. ex quo semel voluntatē eorum transfulerunt in
superiorem. Et hoc videtur probari in dicto capi
tulo periculoso. Et idem posset hodie facere. vt
etiā notat Jo. an. de regula. c. Joses.

Sed infra qd̄ tempus incipit artare cōstitutio.
Respon. fm panor. in capitulo cognoscentes. ex
tra eo. cōcludendo dicta doc. q̄ aut cōstitutio po
nit tempus post cui⁹ lapsus vult ligari. Et stan
dum est tempori determinato. Et sic intellige. ca.
cum singula. de p̄ben. li. vj. Adde q̄ si cōstitutio

dicat. q̄ ex nunc vult ligare q̄ immediate ligat. Qd̄
intellige respectu retractatōis actus nō autē pene
quia absurdum esset ad penā obligari ignorantē
vt in dicto capitulo cognoscentes. Nam verba ge
neralia debent restringi ad hoc vt absurditatē nō
includant. Aut cōstitutio non apponit tempus
sed simpliciter loquit. Et tunc. aut est cōstitutio
inferioris a p̄ncipe. puta. alicuius collegij vel ci
uitatis aut episcopi ⁊ h̄mōi. ⁊ immediate ligat om
nes facta p̄mulgatione: nisi forte absentes ⁊ igno
rantes quibz. nec tempus dabo: nec limitabo. sed
iudicis arbitrio relinquo. tamē in constitutionibz
inferiorz a p̄ncipe opinio est determinata. extra
eo. vt animaz. li. vj. videlicet q̄ tales p̄stitutiones
nō ligant ignorantes. Aut vō loquimur in cōsti
tutione p̄ncipis. Et fm oēs dant duo menses p̄
autē. vt facte nō. cōsti.

Sed dubium est inter doc. quid si ante lapsus
duoz. mensū cōstitutio veniat ad noticiā. An im
mediate liget. Glo. notabilis in. c. ij. de re. ec. non
alie. in. vj. tenet q̄ sic. Idē Pan. in dicto capitulo
ij. Idē tenet Hosti. Et hec opinio placet Panor.
quā etiam sequit Jo. de lig. Nam frustra spectat
euentus: cui⁹ nullus est effectus. vt in. c. cū cōtin
gat. de of. del.

Sed dubiū est quādo incipiant currere isti duo
menses. tex. in. d. autem. videt velle q̄ a tempore
publicationis facte in puincia: Alij dicunt suffice
re generalem publicationem in curia romana. Et
vide glo. sup. data. li. vj. super qua dicit Jo. an. q̄
aut loquimur in cōstitutione impatoris. Et habz
locū prima opinio. Aut pape. ⁊ sic p̄cedit secunda
opinio. Ratio diuersitatis: quia imperator discer
rit p̄ puincias. nō autē sic papa. hanc opi. Jo. an.
expresse tenet Panor. in. c. nouerit de sen. ex. vbi
dicit q̄ opinio Jo. an. sibi videt verior. quia cōsti
tutio pape nō est necessario publicanda in quibet
puincia h̄ satis est q̄ publicetur in curia romana
Et hoc teneas. licet panor. in. d. c. cognoscentes di
cat se dubitare de opi. Jo. an. Papa em̄ nō hz pe
des plumbeos. h̄ plumbeos ⁊ est q̄si immobilis. sta
bilisq̄ manens dat cuncta moueri. Ideo eius sta
tura nō sunt singulorū auribz conculcanda. c. j. de
postu. prela.

An autē sit indistincte verz q̄ lex sine statutum
nō afficiat vere ignorantes. licet statutū p̄cesserit.
Dic fm Panor. in. d. c. cognoscentes. q̄ hec est vera
cōclusio q̄ aut ignorantia est sine omni culpa. ⁊ tūc
euat oēm penā legis. p. tex. clarū. in. c. cū in tua. q̄
ma. ac. pos. Aut ignorantia non excludit omnem
culpā. sed solum dolum tamen fuit in lata culpa.
Et hoc casu dic vt habes s. c. ignorantia vbi ha
bes singularia de hac mā. Et an lata culpa equi
paretur dolo. Et an q̄s possit incidere in excōmit
nicationē sine dolo.

An autē allegans ignorantia sit admittendus
ad probandum ignorantia. Respon. fm panor.
q̄ indubie admittitur p̄batio ignorantie. vt in di
cto capitulo. cū i tua. ⁊ in capitulo p̄mo de postu.
pre. vbi dicit q̄ non facile admittit. ergo sequitur

q̄ admitti potest.

¶ Qualiter autē admittat̄ pbatio. **Rūdit** Dir. li. iij. fm Jo. q̄ p̄prio iuramento. extra de sen. ex. si vō el. ij. vel alio modo si potest: probando se fuisse in alio loco vel eē dyocelū fm **Ber. Inno. 7 Host.** in. d. cum in tua. nisi presumptio aliqua sit contra eum. quia tunc nō crederet iuramento suo. p̄ hoc q̄ in dependentibz a cōscientia alicui⁹. non statur iuramento illius vbi sint alique cōiecture in contrariū. vt dicit **Panoz.** in. c. vidua. de regula. **Predicta** vera sunt in foro cōfessio. Secus autē dicendum in foro anime. vbi conscientie sue statur. **Et** vt dictuz est vbi quis esset sine omni culpa. ibi nullo modo potest esse pena. **Quid** enī peccat qui p̄sentis legis inscius p̄stinā sequit̄ obseruantia. **L. de testa. l. iubemus in fi.**

¶ Vtrū constitutio respiciat p̄terita. **Rū.** futura tñ respicit: non p̄terita. d. c. cognoscentes. nisi in ea nominatim de p̄teritis caueat. extra eo. c. fi. **Sz** adde singularissimū dictū semper menti tenendū **Panoz.** in. c. quoniā symoniaca. de sy. q̄ p̄stitutio iuris antiqui declaratoria: addens nouaz penam nō extenditur respectu pene ad p̄terita. **Et** sic respectu illius pene censet̄ noua constitutio: qd̄ optime pbat̄ ibi. **Nam** licet ante illā cōstitutionē con ciliij symonia cōmitteret̄ in receptione monialiu3 p̄cio dato: tñ ista pena nō erat sic statuta. s. q̄ moniales cōmittentes symoniā in eaz receptione: expellerent̄ de monasterio 7 in artioribus monasterijs ad agendū penitentia detruerent̄: que pena nō extendit̄ ad moniales p̄ symoniā ante istā cōstitutionē receptas. **Hanc** opinionē tenet **Pau.** de eleaz. in. p̄hemio clementinaz. **Idē** **Lar.** p̄ glo. in. de. ex. graui. de vsur. vbi dicit̄ q̄ cōstitutio quo ad penā concernit futura. **Et** sic vult q̄ cōstitutio penalis habens etiā rōnes de p̄terito: quo ad penam concernit futura tñ. **Idē** **Land.** **Idem** **Panoz.** in. d. c. fi. vbi dicit̄ singulariter q̄ cōstitutio iuris naturalis declaratoria extenditur ad p̄terita. **Ratio** quia ille qui declarat: nihil de nouo inducit. l. heredes palā. ff. de testa. vnde potius ligat̄ cōstitutio antiqua q̄ noua declaratoria. **Et** per hoc cessat ratio. c. cū tu. de vsur. vbi videtur declarare ius naturale 7 diminiū. **Non** enī de nouo damnat vsurarios. s. potius declarat eos de iure diuino reprobatos. **Et** plus dicit̄ **Panoz.** q̄ vbi constitutio est p̄tim declaratoria 7 partim noui iur̄ edictoria licet concernat p̄terita in q̄ntū est declaratoria: nō tamē inquantū est noui iur̄ edictoria. **Hone** exemplum. **Dicit** cōstitutio q̄ nemo audeat vsuras exercere. 7 quicunq; exercuerit puniat̄. publicatione omnium bonoz. **Nam** certe licet factū sit dānatum de p̄terito: tamen pena publicationis cum sit de nouo. nō extendet̄ ad eos q̄ vsuras exercuerūt ante istā cōstitutionē.

¶ **Et** per p̄dicta soluit̄ questio q̄ quotidie accidit De iure cōmuni: exigētes pedagia a clericis: sunt ex cōmunicati ex cōdicatione papali dūtaxat. vt in c. q̄q̄. de cō. li. vj. **Sed** p̄ quas dā extrauagātes. 7 p̄cessum curie a tpe pauli scd̄i sunt ex cōdicati ex cōi-

catione papali. **Hone** qd̄a gabellarij ante dictas extrauagātes. 7 dictū p̄cessum: exegerunt pedagia a clericis: qui gabellarij indurati p̄manferūt in dicta ex cōmunicatione ep̄ali. d. c. q̄q̄. **Et** etiā post dictas extrauagātes. 7 p̄cessum. **Querit̄** an non obstantibz dictis extrauagātibz 7 p̄cessu: possint absolui ab ep̄o de dicta ex cōdicatione. **An** vō. p̄pter h̄mōi extrauagātes sint 7 ipsi ex cōdicati ex cōdicatione papali. **Rū.** patet ex dictis: q̄ licet h̄mōi cōstitutiones sequētes sint iur̄ veteris declaratorie. tñ q̄ntū ad penas ex cōdicationis vel alias penas in eis cōtētas: nō extendunt̄ ad p̄terita. 7 sic nec ad illos: quare optime ep̄s poterit eos absoluerē. **Idē** dic in similibz casibus.

¶ Vtrū posterior cōstitutio tollat priorē. **Rū.** tollit etiā si de poi nulla faciat mentionē. eē deigna. spi. c. j. licet iecus sit in rescriptis. extra de rescriptis ceterum. 7. c. ex parte.

¶ Anū qd̄ autē cōstitutio de nouo edita tollat cōsuetudines 7 statuta particularia locoz vel personarum singulariū. **Rū.** fm doc. q̄ nō. dū tamen sint rōnabilia. euz sint facti 7 in facto consistant. et ea potest papa pbabiliter ignoari. nisi de hoc expressam mentionē cōstitutio fecerit. extra de cōsti. c. licet. li. vj.

¶ Quid si ep̄s fecit statutū 7 papa fecit postea cōstitutionē nouā contrariā statuto. quo solū cauet̄ ius commune. vt extra de eta. 7 quali. p̄terea. que q̄ntū ad p̄sentationes patronoz est hodie reuocata. extra de insti. li. is. li. vj. **An** qd̄ sublatū est statutum ep̄i quo id simpliciter continebat qd̄ dicit̄ de eta decre. p̄terea. **Et** sic de multis alijs. **Rū.** fm **Directorā** q̄ sicut sublatum est ius cōmune 7 statutū qd̄ simpliciter continebat ius cōmune. cum illud nō sit facti. nec cōsistat in facto. immo sit iure 7 consistit in iure. cum hoc casu esset ratio. d. c. licet. fm **Inno. 7 Hostien.** **Et** si contrariū diceret̄: iam ep̄iscopi possent tollere potestatem summo pontifici faciendi iura in dyocelibus suis in statuendo simpliciter que iure cauent̄. hec notat̄ **Archi. 7 Jo. an.** in. d. c. licet.

¶ Vtrum leges humane obligent in foro conscientie. **Respon.** fm **Tho.** p̄ma secunde questione xvj. leges humane si iuste sint habent vim obligationis in foro conscientie a lege eterna a qua deriuantur fm illud **Proverb.** viij. per me reges regnant 7c. **Dicunt** autē leges iuste. **Primo** ex fine quando scilicet ordinant̄ ad bonum cōmune. **Secundo** ex auctoritate scilicet quando lex lata non excedit potestatem ferentis. **Tercio** ex forma quando scilicet fm equalitate 7 proportionis imponuntur subditis onera ad bonum commune. **Et** fm hoc leges huiusmodi onera imponētes iuste sunt 7 obligant in foro conscientie distinc. ix. quicunq; leges vō iniuste non obligant. **Sed** ad sciendum quando leges humane ligant in foro conscientie ponunt̄ due regule singulares: p̄ quas soluuntur questionēs infinite: quas format̄ **Panoz.** ex mente docto. in capitulo. quia pleriq; de immu. ecclē. **Prima** regula est. vbi cunq; ius positū habens

concursum legis seu equitatis naturalis disponit super restitutione vel retentione: seruanda est talis lex etiā in foro cōscientie. hec regula pbat̄. qz lex positua peccati nō nutritua est seruanda etiā in foro cōscientie. ex quo nulla alia lex distinguit illō casu inter for̄ iudiciale et penitentialē. nec subest causa distinguendi. Sunt etiā superiorū leges obseruande. ex quo nō occurrit aliqua equitas naturalis in contrariū. Secūda regula vbiq; inter legem positiuam et legem naturalem datur discrepantia: seruanda est lex: seu equitas naturalis in foro anime: nisi lex positua ex aliqua iusta et vera causa disponat contra illam. l. naturalē. tunc etiā nō est equitas naturalis seruanda. Exemplū huius vltimē regule ponit Panoz. quando quis est obligatus ad debitū de iure naturali tñ quale est qd̄ debetur seruo. Nam seruus nō obligatur alicui nec aliquis sibi nisi naturaliter vt in l. naturaliter. ff. de cōdi. inde. Nam q̄ntā ad ius naturale attingit: omnes homines equales sunt. ido Inno. dicit qz tale debitū est soluendū seruo in foro cōscientie. Ita qz de tali nō potest inde fieri elemosina per obligatū. Secūdo ista questio deciditur p regulam pcedentē. Nam licet ius positiuū tali debito naturali nō assistat. tamen non tollit obligationem ex sufficienti causa. Ideo equitas iur̄ naturalis est in foro penitentiali seruanda. Et pone exemplum. Cum quis promisit aliquid dare seruo. nam ex consensu suo obligatur naturaliter. Quaaliter ius positiuum ex aliqua causa iusta possit disponere etiā contra ius naturale. vide supra. Conuetudo.

Que autē sint leges iniuste. Rñ. fm Tho. vbi supra. iniuste sunt. Primo per contrarietate ad bonum humanū. Et hoc tripliciter. s. p̄iis modis supradictis. Nam vno sunt iniuste ex fine. s. cum aliquis p̄siders leges imponit onerosas subdit̄ nō p̄nentes ad vtilitatem cōmunē. sed magis ad proprium comodū aut gloriā. Secūdo ex auctoritate. s. cum aliquis fert legē vltra cōmissam sibi potestatem. Tercio ex forma. puta. cū inequaliter onera multitudinis dispensant. etiā si ordinētur ad bonum cōmune. Et tales magis sunt violentie q̄ leges. vnde non obligant in foro cōscientie: nisi forte p̄pter vitandū scandalū. Itē iniuste sunt. p̄pter contrarietate ad bonū diuinum: sicut leges tyrannoz inducentes ad idolatriā vel ad q̄libet aliud qd̄ est contra legē diuinā.

Sed nunqd̄ inter leges imperiales que nūc vigent sint aliqui casus illiciti. et fm animā non seruandi. Rñ. sunt multi quos habes in hoc opere hinc inde. Sed adde theoreticam doc. ad p̄dicta. qz vbi ius civile nō reprobat ab ecclesia nec continet in se peccatū. debet obseruari in foro anime. Sed Panoz. limitat dictā theoreticā: dūmodo talis lex civilis nō foueat lucrū. primo damnosum nec rigo rem: tunc in foro anime seruanda est. Adde etiā aliam limitationē quā ponit idem Panoz. in capitulo raynaldus. de testa. qz vbiq; ius humanū est fundatū super p̄sumptione: non est obseruan-

dum in foro anime: si veritas est contra p̄sumptionem. vt de inuentario nō confecto ab herede. qz tunc non potest detrabere falcidiā. quia tunc ius non p̄sumit qz hereditas nō sit exhausta legatis. s̄ potius qz bona hereditatis vsurpauerit. Et ido etiā tenet vltra vires hereditatis. Et huic iurius canonicū non resistit. immo videt̄ approbare in. d. c. raynaldus. Et tñ in cōscientia non tenet vltra vires hereditatis.

Utrum in constitutionibus intelligant concessa quecumq; nō sunt p̄hibita. Respon. fm Hosti. si cōstitutio p̄mulgata est affirmatiue: omnia que continet et ex eis sequentia videt̄ concessa nisi reperiantur p̄hibita. puta. concessum est contrahere matrimonium. ergo et cuiuslibet et semper. nisi reperiat̄ p̄hibitum. Si vō p̄mulgata sit negatiue: omnia ex ea sequentia intelligunt̄ p̄hibita: nisi reperiantur concessa. Sicut p̄hibetur ne quis occidat. ergo semp̄ et omnib; p̄hibetur: nisi quā inueniatur concessum.

Quid de condentibus leges iniquas? Respon. si leges inique sunt contra libertatē ecclesie: tunc cōdentes et seruantes sunt excoicati ipso facto. vt dicitur est s̄. Excoicatio. xvij. Si vō sint simpliciter cōtra aliqua dei et ecclesie mādata. vt puta. qz liceat sic et sic facere symonias vel alienare feudū precie ecclesiasticū et h̄mōi. Ipso iure nō valent. dist. viij. que cōtra. Et faciētes et seruātes peccant mortaliter. et de sy. cū in ecclesie. et c. nō satis. Et si qui damnati sunt occasione talis legis: cōditores et heredes eoz tenent̄ ad restitutionē. Illi etiā qui induxerunt cōditore ad talem legē faciendā tenent̄ in solidū. Et similit̄ oēs seruātes tenent̄ ad restitutionē omnium eoz: que talis occasione legū lucrati sunt: vel alios dānificauerūt. Et eodem modo illi multo magis peccant. et tenent̄ qui leges cōdunt directe contra deū.

Libertus est ille qui ex seruo factus est liber p̄ manumissionem. Manumissor autē patronus dicitur. et semp̄ libertus patrono tenet ad q̄dā obsequia. Ingenuus autē vocat̄ qz liber natus ē. Et sic nulli tenet obsequia. Est autē casus qz libertus eripit̄ in ingenuitatē. s. si a dño fuerit expositus languidus cuiuscūq; etatis: vel si ei alimēta impie denegari cōtigerit: hoc ipso libertus fit ingenuus. et seruus liber. Idē si pater filiū exponat languidū: hoc ipso filiū a patria patrē liberatus est. Illi tñ qz hos suscipiūt. nō p̄t̄. p̄pter hoc in eoz p̄sonis ius aliqd̄ vendicare. et de expo. et lan. c. vnico.

Utrum libertus possit renocari in fuitutē. Rñ. si libertus in fuitutē reuocat̄. p̄pter ingratitudinē. s. cū manus iniecerit in patronū aut atrocem iniuriā: seu graue damnū rerū vel vite piculum inferre p̄sumperit. vt in glo. et de dona. c. fi.

Que est differentia inter libertum ecclesie et priuatum. Respon. fm Hostien. est multiplex. Prima. quia liberti ecclesie reuocant̄ in seruitutē. propter operas non prestitas. xij. questio. ij. dia. 6

Locatio

ni. Secus in liberto priuati. **L.** de liber. causa. solo Inno. tamen intelligit hoc de obsequijs impositis; nō de alijs. **Secunda** quia filij libertorum ecclesie etiā nati post manumissionē sunt obnoxij ecclesie. xij. q. ij. de libert. **Secus** in alijs. **L.** de libertis. 7 eoz. li. l. j. et. ij. **Tercia** quia liberti ecclesie tenent seruire ecclesie etiā si nulla opera sint eis imposita. d. c. diaconi. **Secus** in alijs fm Inno. **Quarta** quia liberti ecclesie si iniuriē ecclesie vel accusent illā vel testificent contra illā reuocant in seruitutem. etiā si ordinati fuerint. liij. di. qui ex famul. **Quinta** quia liberti ecclesie manumissi ad hoc vt ordinentur. non possunt de acquisitis quocunq; modo ad alios transmittere fm quosdā; quin potius omnia ad ecclesiā ptinebunt. **Sed** verius puto q; hoc verū sit; solum qm in manumissione fuit dictū. als etiā testamentū possunt cōdere de his q; acquisierūt fm **Lan. Ray. Di. 7 Hosti.**

Locatio vel cōductio

Locator dicitur qui rei sue vsu alteri pro p̄cio concedit. vt cū loco tibi domū meā ego sum locatur; tu vō conductor. **Et** qm; etiā dicitur quis locare operas suas quando offert se ad faciendū aliquid pro p̄cio vel etiā quando accipit rem vt faciat in ea aliquid. qd dicitur innominatus contractus.

¶ Quo tempore debet solui merces pro re locata. **Rū.** fm Panoz. 7 cōmuniter doc. in. c. ppter sterilitatem. extra eo. q; si fuit conuentum de tempore; standū est conuentioni. Aut nihil est dictū 7 consideratur consuetudo loci; seu lex municipalis. Si autē non apparet de cōsuetudine vel mos est varius. tunc fienda est solutio in fine anni. **Sed** dubium est quid in alio contractu vbi quis se obligauit ad aliquid faciendū p̄ certa mercede. nunq; solutio mercedis sit differēda in fine. ex quo nihil fuit actum. **Dic** fm Panoz. vbi supra q; inspicienda est causa quare dari debeat solutio. nam si pro sumptibus tunc debet fieri solutio in principio. quia videt hoc tacite actū. Si autē soluit p̄ labore seu remuneratione; debet considerari q̄litas persone. Nam si edificator obligat se p̄ me edificare palacium. verisimile est q; successiue habeat certam quantitātē pecunie. aliter nō possz se comode sustentare. vbi autē cessaret hec consideratio vel si milis est faciendū in fine. **Et** nota fm Panoz. in c. puenit. de arbi. q; differentia est inter solvere annuatim 7 quolibet anno. Nam si pmisi tibi solvere annuatim; teneor in principio anni solvere. Si autē pmisi solvere quolibet anno; tunc in fine anni fiet solutio. vnde versus. Anno si debes; in fine tenberis anni. **Annuo** si debes; tunc respicias caput anni.

¶ Quid autem dicendū de architectore qui accipit ad edificandū aliquod palatium vel domū expensis suis p̄ certo p̄cio 7 in fine laborij multum perdidit. **An** dominus in conscientia teneat compensare. **Respon.** fm Archi. flo. q; dominus non tenet in aliquo sibi compensare. 7 talis archi-

tector tenetur diligenter operari. etiam si paruum salarium inde recipiat. quia debebat ipse in principio hoc aduertere. **Verum** est tamen q; quando conductor talium percipit q; iste nimis parum lucratur ex tali pacto eo non obstante. debet supplere ad competentē mercedē. 7 p̄cipue quando in tali opere superuenit casus qui bene nō potuit p̄videri. **Hoc** tamē dictum videtur limitandum per. l. marcius. ff. loca. iūcta glo. 7. l. si. co. ti. vbi sit singularis distinctio circa hoc q; aut hoc perijt casu fortuito vel vi naturali. vt terremotu et huiusmodi. **Et** istud periculum est domini. **Idem** si vicio soli **Secus** si vicio operis. quia tunc ptinet p̄iculum architectori. **Et** nota hanc distinctionē q; valde singularis est.

¶ In quibus casibus potest dominus expellere inquilinū. **Et** inquilinus dicit proprie cōductor rei vrbane. **Colonus** vō rusticus. **Respon.** fm doctores in dicto capitulo propter. q; in q̄tuor. **Primus.** si domus locata necessaria facta sue habitationi sit. puta. si domus quā inhabitabat casu destructa est. hoc intelligit Directoria qm aliam domum que sua erat habebat locator tempore locationis. sed casu perijt. Nam si tunc nullam habuisset nisi illam quā locauit. etiam ad suam habitationem illam recuperare nō potest. quia hoc a principio p̄spicere debuit. **Aut** si postea duxit vroz; vel alia similis necessitas superuenit. intellige fm **Hostien. 7 Panomi.** quando tempore locationis ista necessitas non imminēbat. **Et** ideo dicit **Panomi.** ex textu dicto capitulo propter. ibi non imminēbat. q; contrahens cum homine parū diuite vel qui labitur in facultatib; seu male vritur substantia sua. non potest postmodū eum facere capi tanq; suspectum de fuga cum conditio illius esset sibi satis nota tēpore contractus. **Secundus** casus est. si domus habet necessitatē reparationis. **Et** intellige de necessitate orta post locationē. **Et** cum tempore locationis resectio illa necessaria nō erat vel p̄uidebit dominus inquilino de alia domo. ff. e. cum in plures. 7 eque idonea fm **Directoriam.** **Et** his duobus casibus remittenda est pensio p̄rata temporis. **Tertius** si conductor puerse in domo versetur. vt si tenet porcos in solario vel si deteriorē facit vel feminas malas ibi tenet; aut etiam pueros homines vt lenones 7 huiusmodi ar. in autē. de leno. §. sancimus. **An** autem hoc casu sit remittenda pensio. **Dixerunt** aliqui vt notat glo. in dicto capitulo propter. fm quosdam nō esse remittendam partem pensionis pro rata temporis quasi compensando. **Sed** glo. ibi dicit non esse verum. quia dominus tenet remittere. potest autem agere contra inquilinum p̄ damno dato actione legis acquirie; vel ex locato. **Sed** Panoz. dicit hoc procedere fm **Joh. an.** quando puerse versatur dando damnū. vt si tenet porcos in solario vel aliter dānificat domū. vt spargendo aquā sup lignis. nā tunc dñs potest expellere satisfaciendo p̄rata pensionis. q; tūc agit ad dānū. **Sed** re-

missio fit p residuo temporis. **S**z si peruerse se haberet in domo sine damno. puta tenendo pstrubulum. vel ludum. vel exercendo vsuram: tunc potest expelli nō remissa sibi pensione. p rata. quia dominus nō debet sustinere hoc damnū ex culpa inquilini. **E**t intellige hoc quando dominus ignorabat conditionem inquilini. **A**ls damnū est suū. qz nō poterit expelli añ tpus. **Q**uarto cū in qlinus p biennū nō soluit pensionē: qz potest expelli. **S**z circa hoc **P**anoz. pcludit. qz aut locatio fuit facta ad longum tempus. **E**t dicit longum tpus. x. annoz. z non minus. **V**ide s. legare. **A**ut ad modicū. **P**rimo casu. aut fuit pstituta vna pensio p toto tempore potest expelli si non soluit tempore puento. quia si non fuit ptractum: non est sibi seruanda fides. aut pensio est pstituta singulis annis. **E**t tūc habet locum dict. c. ppter. vt si per biennium non soluit: expelli possit. **E**t pcedit etiam si fuit actum inter contrahentes. vt non possit expelli durante tempore. **N**am debet intelligi: eo solvente pensionem. vt est ter. in. l. quero. §. inter locatorem. ff. e. **S**ecundo casu principali. quando est ad modicū tempus: tunc non est necesse expectare biennium. **S**ed si non soluit pensionem tempore debito potest expelli: etiam pna auctoritate. **E**t est ratio diuersitatis inter hunc casum z precedentem. quia hoc casu nō habet inquilinus ius in re. vnde si expellitur non competit sibi aliquod interdictum p dominum. ar. in. l. colonus. ff. de vi z vi. ar. **S**ed in precedenti casu colonus possidet naturaliter: z habet piguius ius. **A**d hoc. l. ij. si ager vec. **I**deo nō potest sic repente expelli: sed expectatur biennium. **P**otest tñ dominus agere actione locati ad recipiendum pensionem tpe debito. **A**n autem inquilinus possit ex causa dimittere domuz inuito domino. **R**ñ. **V**in. z **F**o. an. dicit qz sic. vide glo. que hoc tenet in. l. si in lege. ff. loca. **E**xemplum dat **P**anoz. l. ppter superuenientem pestē. **M**az si ppter necessitatē supuenientē poterit dñs expellere inquilinum: ita inquilinus domuz dimittere. nam magna videt necessitas timor mortis. **I**ntellige qz hoc casu tenet sibi remittere pensionem p rata. als parum sibi pdesset hec facultas. **D**icit tamen **P**anonnitanus. qz vir in practica potest obtineri: licet quod dictum est sit satis rationabile. **A**n scholaris contrahens societatem cum scholaris: si vult recedere z alium ponere loco sui possit. **R**espon. **P**anoz. in. c. inter dilectos. de fi. instru. dicit qz sic. **I**dez tenet **B**al. in. l. nemo. l. loca. nisi socius veller locare partem suam persone inhoneste: quia tūc non posset. vel nisi inter eos aliud esset conuentum. vt dicta. l. nemo. **S**ed an possit hoc facere inuitis socijs. **G**lo. in. l. loca. §. si. dicit qz licet possit alteri locare iure conductionis. ratio tamen societatis phibet: que preualet iuri locationis. **B**al. tamen videt tenere. qz etiam inuito socio possit locare ex causa: nisi vt dictum est velit locare persone inhoneste. **I**dem videt tenere **C**y. in. l. viam. l. locati.

Et per hoc queritur: quid de duobus socijs: qz habent domum comunem. vnus vult pensionare z alius habitare. quis preferetur? **D**ic qz ille qui vult habitare. **E**t de hoc videt glo. in. l. Sabinius. ff. communi diu. **E**t nota etiaz qz socius peregre pfectus non potest petere pensionem a socio: si totam domum socius habitauit. sed bene posset petere si socius domum alteri locasset sub pensione fm **B**al. z **I**molaz. in. l. duo fratres. ff. de acq. here. **Q**uod **P**au. de castro. dicit se habuisse de facto. **N**ota etiam qz illud quod est commune: non est pue meum. vt. l. qz. l. qui. te. fa. po. **P**er qd infert **B**al. ad questionem. **S**tatuto cauef. qz si quis alium vulnerauerit in domo percussit. qz antputetur ei manus. qz non intelligitur de domo communi. **C**um verba in statutis debeant pue inteligi. l. ille aut ille. z. l. nō alit. de le. iij. **Q**uodrum doctor: possit expellere fabrum qui moratur iuxta scholas. **R**espon. **B**ar. in. l. j. ff. so. ma. refert **J**a. de are. distinguere. qz aut doctor preuenit fabrum. **E**t tunc doctor preferitur. vt. l. ij. §. si quis. ff. ne quid in loco publico. **A**ut faber preuenit doctorem: z tunc aut doctor nō potest aliquo modo alibi comode stare: z tunc preferitur doctor quia ppter necessitatem frangitur diuina reuerentia vt. l. omnes. l. de fer. **A**ut potes comode scholas alibi facere: z tūc secus. **E**o qz preuenit. vt. l. si pluribus. de leg. primo. **S**i vō simul concurrunt: preferitur doctor. quia maior preferit minor. **B**ar. autem dicit. qz hoc totum pendet ex officio iudicis considerata dispositione locoz z antiqua consuetudine ptracte. quia forte ibi est consuetum semp legi z ex alijs circūstantijs iudex preferet doctorem vel fabrum. **I**dem in duabus scholis ita ff. in qz qz seinuicem impediunt. vt. l. j. l. de stu. li. vr. ro. li. xj. **E**t in ambiguis preferitur doctor fabro. quia in doctore versatur publica vtilitas. z in communi z in quolibet particulari: qz quilibet potest audire doctorem z ad discere. **I**dez puto si faber stat iuxta domum vnus scholaris vel plurium. **A**d hoc pue facit dicta. l. j. so. ma. **E**t quia versat hec vtilitas respectu vniuersi z est apta afferre in quolibet particulari. quia per scientiam efficitur doctor: z forte papa vel cardinalis vt tota die videmus. hec **B**ar. **E**t per hoc etiam dicit potest qz scholaris vel doctor potest inhibere alij scholari vel doctore vt legat voce demissa. **I**n quibus casibus remittat census vel pensio rei locate. **R**espon. si conductor expellit fit remissio p rata temporis: vt dictum est supra. **I**tem ppter id quod pter consuetudinem euenit. vtputa. tempestas vel alia aeris intemperies in destinatione fructuum. vt. l. ex conducto. ff. eo. **D**irec. hoc intelligit quando ex vicio terre insolito z fortuito hoc accidit. si si vicio z debilitate terre hoc accidit: nulla fit remissio. vt quia vinum coacuit. vl herbis segetes corrupte sunt. quia hoc potest colono imputari. quia nō remouit herbas z alia impedimenta. **I**tem fit remissio non ex inundatione fluminis insolita. sed per terremotum. vel caui

missio pensio

ma: aut ppter incursum hostium fructus est amil-
lus, vel magnum damnū datum. Idem Innoç.
z Ber. Idem ppter sterilitatem afficientem pduc-
tores magno incomodo: nisi sterilitas valeat cō-
pensari cum vbertate precedentis vel sequentis
anni. Et fiet hec remissio p rata sterilitatis. d. c. p
pter. Et fm Hoff. sterilitas intelligitur fm vulgi
opinionem. Et fm Panoz. ista opinio. potest su-
stentari: ex quo lex nō determinat. Ipse tñ ponit
aliam opinionem Bar. in l. licet. l. loca. vbi dicit.
q si vltra dimidiam iusti precij est lesus pductor:
fit remissio p rata. Si ergo sunt recollecti ita modi
ci fructus q soluendo pensionem quis remane-
ret deceptus vltra dimidiam iusti precij: debet fie-
ri defalcatio.

¶ An aut debeat augmentari pensio ppter vber-
tatem, sicut fit remissio ppter sterilitatem. Conclu-
de per Panoz. in dicto. c. ppter. q aut vbertas cō-
tingit quia fructus multum valent vltra solitum.
z tñc nō debet fieri augmentatio. nec diminutio p-
pter vilitatem precij. Aut vbertas ptingit ppter
industriam coloni. z nō debet augmentari: ne sua
diligentia sit sibi damnosa. Aut ptingit ppter bo-
nitatem rei. z etiam nō fit augmentatio: quia dñs
locavit bonitatem rei meliori p̄cio quo potuit. Aut
ptingit casu fortuito. puta. Locavi molendinum:
de quo conducto: solebat percipere. l. nunc au-
tem qz alia molendina sunt destructa percipit. l.
hoc em̄ casu est fienda augmentatio pensionis p
rata. Nam sicut per casum fortuitum ptingentes
sterilitatem fit remissio. vt in dicto. c. ppter. Ita de-
bet fieri augmentatio ppter vbertatem ptingentē
casu fortuito. vt p̄trarioz eadem sit disciplina. Et
scdm glo. in d. c. ppter. debet intelligi de eo colono
qui certam pecuniam annuatim debet: vel certas
coebes: z non de partiaro qui cum domino lucz
z damnū partit. Et dicit Panoz. q iste p̄rie nō di-
cit pductor. s̄ potius accedit ad naturam societa-
tis. vnde iura loquentia de societate dissoluenda
habēt locum in isto. vt notat Bar. in l. si merces
S. vis maior. ff. e. qd est notandum vt p mortē al-
terius dissoluat societas. nec transeat in heredem
l. iij. z. l. nemo pōt. ff. p socio.

¶ Et vt perfecte habeat materia circa contractus
locationis z pductionis. s. vtrum merces vel pen-
sio sit minuenda. vel etiam totaliter remittenda v̄l
augenda. Dic q ipse locans: aut locat agros. aut
res. aut operas. Si agros: sic nocet locatori casus
fortuitus. s. vt non habeat mercedem nisi p rata.
vnde ppter sterilitatem remittit pensio. Si v̄o lo-
cet res aut stat per locatores quominus re condu-
cta vratur: aut per conductorem. Si per locatores:
aut stat per eum pure z sic tenetur ad interesse. vt
l. si de feudo. l. locati. Si v̄o nō ex voluntate s̄ per
casum fortuitum ex parte eius vel ex parte rei lo-
cate contingentem. z tunc pensio remittitur p ra-
ta. Exemplum ex parte locatoris. puta. quia ppter
delictum eius fundus locatus publicatus est. Ex-
emplum ex parte rei. Sicut si edes locate: eruste
fuerunt. Vel ager terremotu corruit. vt. l. si quis

domum. z. l. ex conducto. z. l. sed addes. ff. locati.
Idem dic quando ex necessitate adueniente loca-
tori oportuit conductorem expellere. vt. l. qui insu-
lam. z. l. si fundus. ff. eo. Si v̄o stat per conducto-
rem. vel per eius culpam quominus re locata vratur
nihilominus totam pensionem soluere tenet.
vt. l. colonus. S. nauem. ff. eo. Si v̄o ex casu fortui-
to ex parte conductoris contingente: re locata vti
non potuit: similiter tenetur ad totam pensionem
Idem dic quando quis locauit operas. nec p̄ euz
stetit quominus eas soluat. sed per conductorem
vel econtrario si stetit per locatorem z non per cō-
ductorem. vt sic tenetur ad totam mercedem totius
temporis fm dictaz distinctionem. Et sic ha-
bes quid dicendum de scriptore qui locauit ope-
ras. Nam si per eum stetit vel per casum fortuitū
in eius personam contingentem: tunc liberat con-
ductor a prestatione mercedis. Si v̄o stetit per cō-
ductorem vel per casum in eius persona contingē-
tem: tñc secus. Et sic per has duas regulas habes
concordare iura que videntur contraria in titulo
de locato. l. si vno. S. Item cum quidam. z. d. l. sed
addes. S. cum quidam. z. l. q opas. z. d. l. colonus
S. nauem. Et vide glo. mgraz in di. S. Item cum
quidam.

¶ Vtrum conductor teneat locatori de damno
quod in re locata contingit. Respondeo fm Ho-
stien. tenetur: si sua culpa contingit: vel illoz quo-
rum opera vtit. Et in hoc contractu venit dolus
lata culpa. z leuis: cum gratia vtriusq; celebretur.
vnde si auriga: dum ceteros curru suo transire cō-
tendit currum euertit. z seruum qui conduxerat
quassauit. vel occidit tenetur. d. l. Item queritur.
Sed si fecit quod quicumq; diligens fecisset: secus
erit. vt. ff. e. si merces. S. qui columnam. De dam-
no v̄o dato ab alio: cui obuiare non potuit non te-
netur. ff. eodem. sed de damno. Similiter etiam
non tenetur de casu fortuito: nisi vt dictum est su-
pra. Commodatum. Casus fortuitus. et Deposi-
tum.

¶ Vtrum ille qui locat operas suas faciendas
in re aliqua teneatur de damno illius rei. Respō-
deo fm Hostien. sicut z in superiori questione.
Si damnū contingit culpa ipsius: tenetur. ali-
ter non. vnde si columnam transferendam acce-
pit vel dolia z huiusmodi. z fracta sunt culpa sua:
vel illoz quorum opera vtitur: tenetur etiam
de culpa leui. Secus si diligentiam adhibuit dic.
S. qui columnam. Et licet de damno ab alio dato
non teneatur: tenetur tamen de custodia. ff. eod.
qui mercedem. Nam z qui mercedem p sola cu-
stodia accipit: tenetur etiam de leuissima culpa. ex
tra de depo. bona fides. Quidam etiam voluerūt
tenere locatorem operarum ad transuehendas co-
lumnas z similia que facilliter franguntur: teneri
etiam de leuissima per tex. in dicto. S. qui colum-
nam. vbi dicitur. culpa autem abest si omnia fa-
cta sunt que diligentissimus quisq; obfuiturus
fuisset. Glo. tamen ibidem tenet contrariam. Et
potest dici. q aut aliquis locat operas in re que

ut v̄o pensio sit minuenda

requirit diligentissimam curam. et tunc tenebitur de leuissima. dicit. S. qui columnam. aut non locat operas in re talis importatione. et sic vera est opinio glo. quia tenet solum de leui. Item illi qui locant operas suas ad custodiendum res alicuius. vel incidendum ligna. p. domo edificanda. vel hmoi. tenentur de damno dato. Item qui recipit pallium meum. et postea per errorem dedit alteri: tenetur: quia non toleratur error in facto. p. d. l. Item querit. S. Item si pallium. Item si vestimenta pollienda accepit et mures roserunt: de culpa tenet. d. l. Item querit. S. si fulio. Item si aliquid sartientum. vel polliendum. vel gemmam sculpendam. vel includendam accepit: tenetur. excepto si res viuo suo frangat. nam tunc non tenet nisi per speciale pactum. Et eodem modo si vitulos pascendos accepit. vel pecora. ff. eo. si quis fundum. S. si quis vitulos. et d. l. Item querit. S. si gemma. Item si naua me inuito ponat res meas in alia naua. q. ubi posuerim. et perijt: tenetur. d. l. Item querit. S. j. Et ibi patet q. si transfuit non inuito domino h. bona fide. et sine culpa non tenet. vel etiam si mala fide transfuit. sed in eadem navigatione. vtriusq. nauis perijt. ad l. ro. de iac. l. j. S. j.

Donec q. locator operis. vt pastor res perijt. et dominus dicat q. perijt culpa seu dolo illius et pastor negat. cui incumbit probatio. Respon. fm. Hostien. q. pastor. Nam cum ipse ratione officij debeat custodiam habere: si dicit amissam ouem. p. bet abfuisse culpam siue dolum. sicut argentarius pbare debet amississe rationes. cum ruina vel incendio. ff. de edendo. si quis ex argentarijs. S. si. Idem in custode carceris. ff. de custo. reorum. l. finali. Nam qui dolum allegat. dolum probare debet.

Qui si conductor fundi aliquid expendit in re conducta. Respon. fm. Hostien. si expendit necessario vel vtiliter auxit vel edificauit. vel instituit iraget contra locatorem. vt expensas recipiat. ff. e. l. dominus.

An autem conductor in soluendo pensionem teneatur ipse perquirere dominum. Respon. fm. Panormitanum. in. c. significante de pig. ex mente Bar. in. l. Item illa. ff. de consti. pe. q. aut solutio debet fieri respectu alicuius rei et p. aliqua re. et tunc si creditor est eiusdem rei in quo est illa res sita. et debet ire debito: ad domum creditoris. si de sunt diversi fori non tenet ire ad domum creditoris h. sat. e. q. dicat in domo sua: sum pat. facere si aliquis esset qui reciperet. Ideo infert Panormitanus q. si emphiteota non est de foro domini non tenetur p. canone soluendo perquirere dominum. Secus si est eiusdem fori. Sic intellige. c. p. pter. de loca. bec Panormitanus. Quod bene notabis.

Utrum conductor agri vel domus vel alterius rei possit rem ipsam alteri locare. Respon. potest. l. eo. l. nemo. Et tunc res posterioris conductoris sunt obligate principali dno. vsq. ad illa quantitate q. iste pductor secundus tenet priori. ff. e. l.

si in lege. S. si colonas.

Nullus prelatus religiosus potest concedere ad vitam. nec ad certum tempus redditus. vel partem eorum alicui. etiam p. quacumq. pecunia nisi necessitas vel vtilitas puentus. sine loci exposcat et accedente consensu conuentus. Aut si conuentum non habet: accedente consensu superioris. et qui contrafecerit incurrit sententiam suspensionis nec recipienti acquirat aliquid ius. nisi hoc non extendit ad locationes. vel reddituum aut fructuum venditiones ad modicum tps. vt in de. monasterio. de re. ec. non alie.

Ludus. Tres sunt species ludii. Nam quidam est consistens in ingenio. vt ludus scachorum. Quidam est consistens in fortuna. vt ludus azarri. Quidam est mixtus participantis de vtroq. vt ludus tabularum cum taxillis.

Utrum ludus aleae sit mortale peccatum. Respon. fm. v. etiam si homo non ducit in consuetudinem mortaliter peccat. qm. ex auaricia ludit vel principaliter causa spoliandi primum.

An autem inspectores ludorum. tomeamentorum. vel huiusmodi peccant mortaliter. Respondeo fm. Donal. q. qui ludo interfunt et inspectores ludii peccant saltem venialiter si hoc ducunt in consuetudinem: maxime si sunt clerici. Nec obli. si dicat q. quicumq. delectat de re que est mortale peccatum. peccat mortaliter. sed isti delectant de huiusmodi que sunt mortalia peccata. sicut tomeamenta et ludii aliarum. maxime ex cupiditate. ergo peccant mortaliter. Respondeo q. maior est veritas de his que sunt peccata mortalia de se et ex sua natura: sed huiusmodi spectacula et ludii de se non sunt mortalia. sed solum. aut ex constitutione ecclesie. aut ex praua intentione. vt dicit Ric. in. iiii. di. xv. loquendo de tomeamentis. q. si homines illa exercerent temperate et bona intentione et non esset prohibitum per ecclesiam. non esset peccatum torneare. eo q. ludus talis esset vtilis p. defensione rei publice. vnde iure civili. prohibitus non est. S. ius canonicum illum prohibuit. ppter abusum ludientium.

An autem illud quod quis lucratur in tomeamentis possit licite retinere. Respondeo fm. Ric. ubi supra. q. quidam sunt ludii ita prohibiti: q. tamen non precipit restituui quod homo lucratur fm. legem illius ludii. sicut sunt tomeamenta. vnde illi qui lucrant in tali ludo quous peccent q. faciunt contra constitutionem ecclesie. nisi restituere non tenent.

Quid autem dicendum de illo: qui lucratur in ludo aleae ludente cum voluntario valente aliena re. et cum illo: qui non est tractus et sine fraude. h. ex cupiditate. an de necessitate teneat restituere? Respondeo fm. Ric. ubi supra. q. licet ludus fortune. tamen iure civili q. canonico sit prohibitus. lucrantes tamen per talem ludum non obligantur de necessitate ad restitutionem nisi per ius civile.

namque vnum delictum: sed p omnibus vnum. cū ipsi non offendantur ex tali dictione. sed magis res publica que est vna offendit ab vno ducente contra numerum. Eadem ratione si statutum diceret. q nemo possit habere ad conuiuium vltra decem personas sub certa pena. Certe si habuit. xxx. vel. xl. vnum delictum est p omnibus vt dictum est.

Insta hoc quero de questione quā dicit Bar. se vidisse de facto pisis. Dicebat statutum. Ad nuptias nō possint inuitari vltra. xij. dominas. Vnde quidaz ducebat vxorem ipse et filius suus. vtz possint inuitari. xiiij. domine tanq̄ sint due nuptie. an. xij. tñ. Respond. q licet duo sint matrimonia. et ex isto respectu possint dici due nuptie. tamen quia hoc fit vna simul quo ad solennitatē. vnice nuptie dicuntur. vt. l. patris et filij. ff. de vul. et pub. hec Bart. Sed hoc Ang. non admittit. qz dicta. l. nihil facit ad hoc. nam ibi testamentum filij sine paterno esse non potest. Et ideo dependet testamentum filij a paterno. Et ideo dicitur esse vnum. sed nuptie patris et filij: non sunt dependentes vel inseparabiles. Et ideo forte trium esset dicendum.

Utrum autem ludus qui innitit̄ industrie vt ludus scachoz. baliste. pile. et hmoi sit licitus. Ita qz lucrans ex his ludis non teneat ad restitutionē Respon. fm docto. qz hmoi ludi non sunt phibiti de se: vt est tex. in. l. penul. et vl. ff. de alea. vbi cōcessus videt̄ omnis ludus qui fit gratia virtutis expientie. Et dicunt quidaz vt recitat Panomi. vbi s. qz in hoc casu id qd vincit non subiaceret restitutioni. cum non submitrant se homines fortune. Immo bonum exinde puenit: cum exerceant se ingenio non tñ debet ludi magna quāritas. Et Panomitānus dicit. qz non debet quis se exerce principaliter ppter lucrum. Als credit qz idem esset dicendum. sicut dictum est supra de ludo fortune.

An autē liceat clericis ludere ad scachos causa recreationis. Glo. in anten. interdicitimus. l. de epil. et de. dicit qz sic. Sed Ja. et He. vt recitat Ly. ibi tenent contrarium: quia ratio phibitionis fuit vacatio a diuinis officijs: que magis ptingit p ludum scachoz qz per ludum fortune. Et si fm p̄dicos doct. ludus scachoz est phibitus clericis: multo fortis est phibitus religiosis. quia p Hiero. de cons. di. v. in. c. nunq̄. dicit̄ religiosis. Nunq̄ de manu tua vel oculis tuis liber psalterij discedat etc. Et hec opinio tanq̄ honestior videtur tenenda p̄sertim in religiosis. et ne det̄ ei materia relaxationis.

Maleficiatus. De hoc

dictum est s. Impedimentū. xv. Et an maleficium possit tolli p aliud vide ibi. Et si queras qualiter demones possint vexare homines: qz nō possint adinuicē hie copulam. Rñ. De. de palud. in. iij. qz hoc potest fieri multiplicif p̄mo ex hoc. qz demon est spūs habens p̄tatem

sup creaturam corporealem: ad motum localem phibendum vel faciendū. vnde potest corpora impedire: ne sibi mutuo appropinquent directe vel indirecte: se interponendo inter eos corpe assumpto. Secundo potest inflamare ad factum illum: vel refrigerare ab actu illo. adhibendo occulte virtutes: quas optime nonit ad hoc validas. Tercio turbando imaginatiuam. fantasiam. et extimatiuam que reddat mulierem exosam. Quarto. phibendo directe rigorem membri: sicut et motum localem cuiuscūqz organi. Quinto. phibēdo missionem spirituum ad membra in quibus est virtus motiua. quasi intercludendo vias seminis. ne ad vasa generationis descendat. vel ne ab eis recedat: vel ne excidatur. vel ne emittatur. Idem Archi. floren.

Matrimonium primo

omniter quid sit. Rñ. est viri et mulieris p̄iunctio indiuiduam vite p̄suetudinem retinens. Dicit̄ p̄iunctio. s. animoz et matrimonialis. Indiuiduaz etc. Itelligit̄ fm v̄b. de matrimonio p̄summato p copulam carnalem. quia ante possunt separari vt dictum est s. Impedimentum primo. Itē intelligit̄ de matrimonio fidelit̄: qz m̄rimonit̄ infidelit̄ potest separari: vt dictū est s. Impedimentum. ix.

An autem papa possit dissoluere m̄rimonit̄ p̄summatum per copulaz inter fideles. vide infra Papa.

Unde d̄ m̄rimonit̄. Rñ. fm Ray. d̄ q̄si matris munit̄. i. officū. qz dat mulieribz esse m̄res. et iō magis denotat̄ a m̄re qz a p̄re. qm̄ in eo plus aparet m̄ris officū qz patris.

Utrum m̄rimonit̄ sit sacm̄. Rñ. fm Tho. in iij. Sacramentū importat remediū p̄ p̄ctū p̄ sensibilia signa. et cum hoc inueniat̄ in m̄rimonio. int̄ sacra p̄putat̄. Et forma huius sacri sunt v̄ba. seu signa. q̄bz p̄sensus m̄rimonialis exprimit̄.

Quā m̄rimonit̄ fuit institutū. Rñ. fm Tho. Matrimonit̄ fm qz ordinat̄ ad p̄creatōez. plis qz erat necessaria etiā peccato nō ex̄ite: institutum fuit aū p̄ctū Ade. h̄ fm qz m̄rimonit̄ p̄bet remediū p̄ vuln̄ peccati. sic institutū fuit post p̄ctū tpe legis nature. fm aut̄ determinatōz p̄sonaz institutōz habuit in lege moysi.

Que sunt cause institutōis m̄rimonij. Rñ. fm Ray. due sunt p̄ncipales. s. susceptio sobolis educande ad cultū dei. Gen. j. Crescite etc. Et vitatio fornicationis: p̄me Coi. vij. Secundarie v̄o multe sunt. vt qnqz pacis reformatio. pulcritudo vxoris. diuitie et hmoi.

Nunquid tenet m̄rimonit̄ non factū causa plis h̄ p̄p̄ secundarias cās nūc dictas. puta. p̄p̄ pulcritudinem diuitias et hmoi. Rñ. fm Ray. sic. Sufficit enī qz p̄here intendunt. et p̄sentiunt p̄ v̄ba de p̄nti. xxxij. q. ij. solet. Deut. xxj. Si videris mulierem pulchram etc.

An aut̄ talis p̄bens p̄ncipaliter p̄pter p̄dictas causas. puta. pulcritudinem. diuitias et hmoi pece ee iij